

วิจิตรวรรณคดีไทย

๕

๖

๗

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

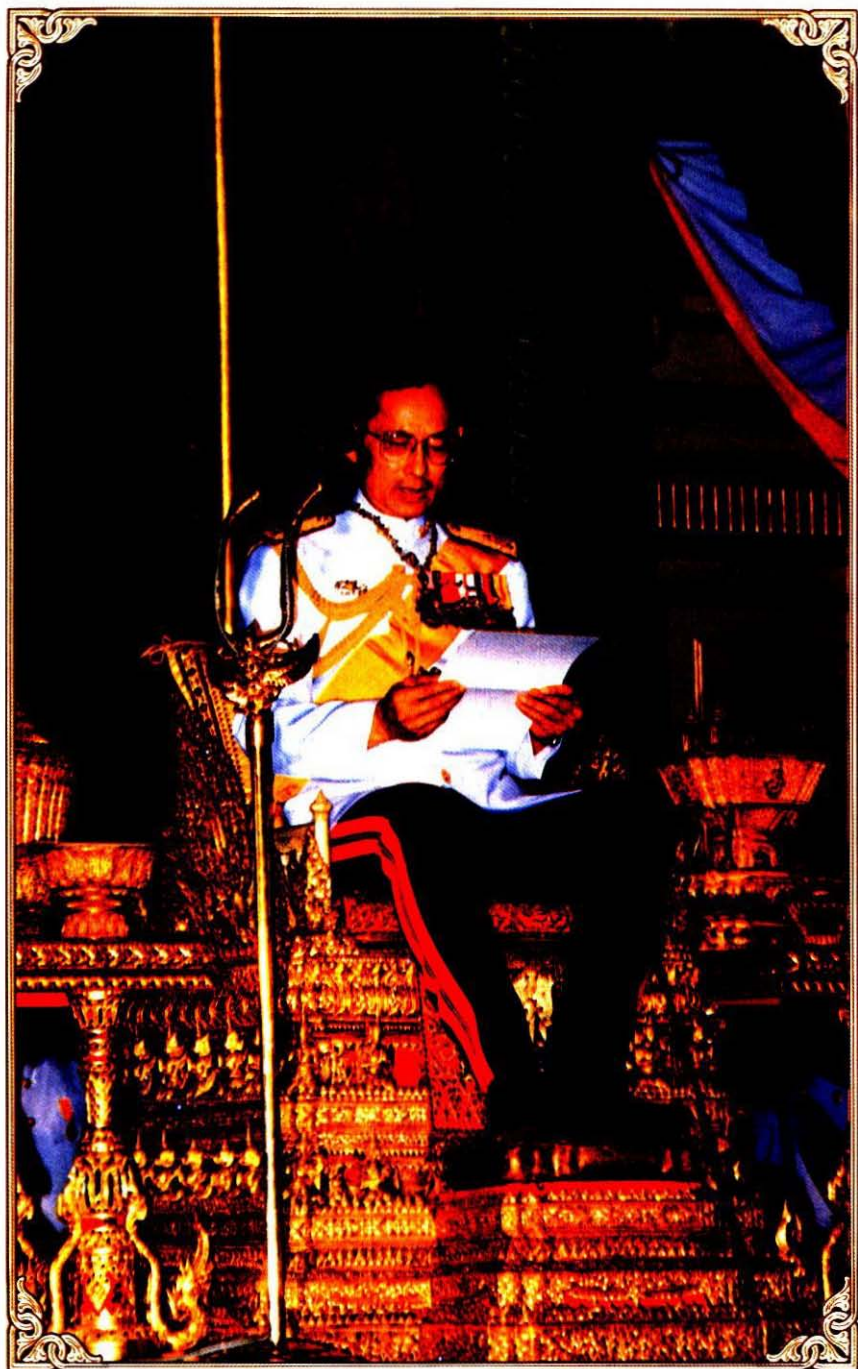
3961127988

รัฐธรรมนูญไทย

ที่ระลึกเนื่องในวันรัฐธรรมนูญ

๑๐ ธันวาคม ๒๕๓๒

ต้นฉบับเป็นหน้าว่าง

ต้นฉบับเป็นหน้าว่าง

คำนำ

เนื่องในโอกาสกษัตริย์สมัยที่วันรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคมเวียนมาถึงอีกครั้งหนึ่ง รัฐสภามีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้มีโอกาสเฉลิมฉลองมงคลสมัยนี้ร่วมกันกับประชาชนชาวไทย และยิ่งมาอนุสรณ์คำนี้ว่า ในปัจจุบันนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ ได้ประกาศใช้มาโดยยังยืนนับสิบปี การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ก็มีความวัฒนาถาวร สามารถอำนวยประโยชน์สุขให้แก่ประชาชนชาวไทยได้แท้จริงดังที่ประจักษ์แก่สายตาของเราอยู่แล้ว ความยินดีนั้นก็ยิ่งเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ

เพื่อเป็นอนุสรณ์ในโอกาสอันเป็นมงคลนี้ รัฐสภาจึงเห็นสมควรจัดพิมพ์หนังสือ “รัฐธรรมนูญไทย” เล่มนี้ขึ้น สำหรับเป็นแหล่งรวบรวมสาระน่ารู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งในกฎหมายสูงสุดของชาติ อันมีความเป็นมาโดยยุคสมัยตามลำดับ แต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยหนังสืออำนวยศึกษาความรู้ในเรื่องการเมืองการปกครองของชาติไทยในระบอบประชาธิปไตยแก่ท่านผู้สนใจใฝ่รู้ตามสมควร

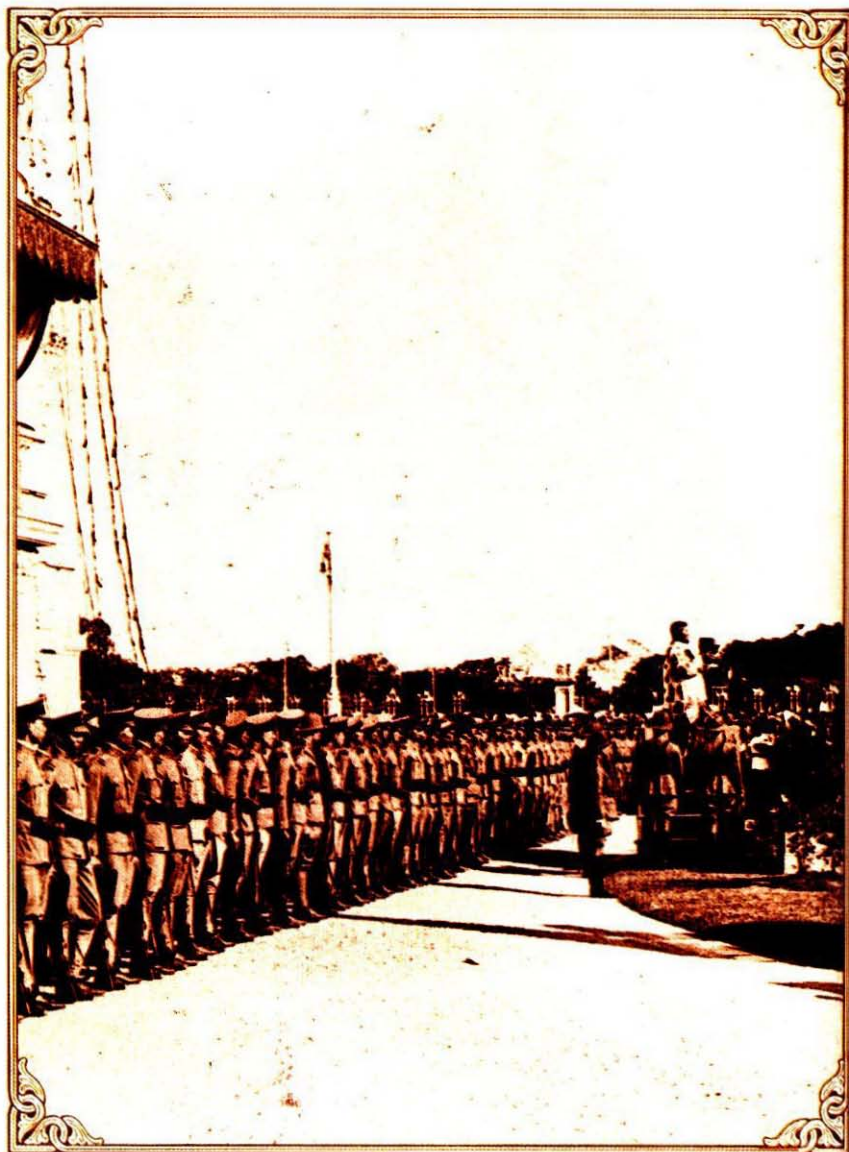
สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา

๑๐ ธันวาคม ๒๕๓๒

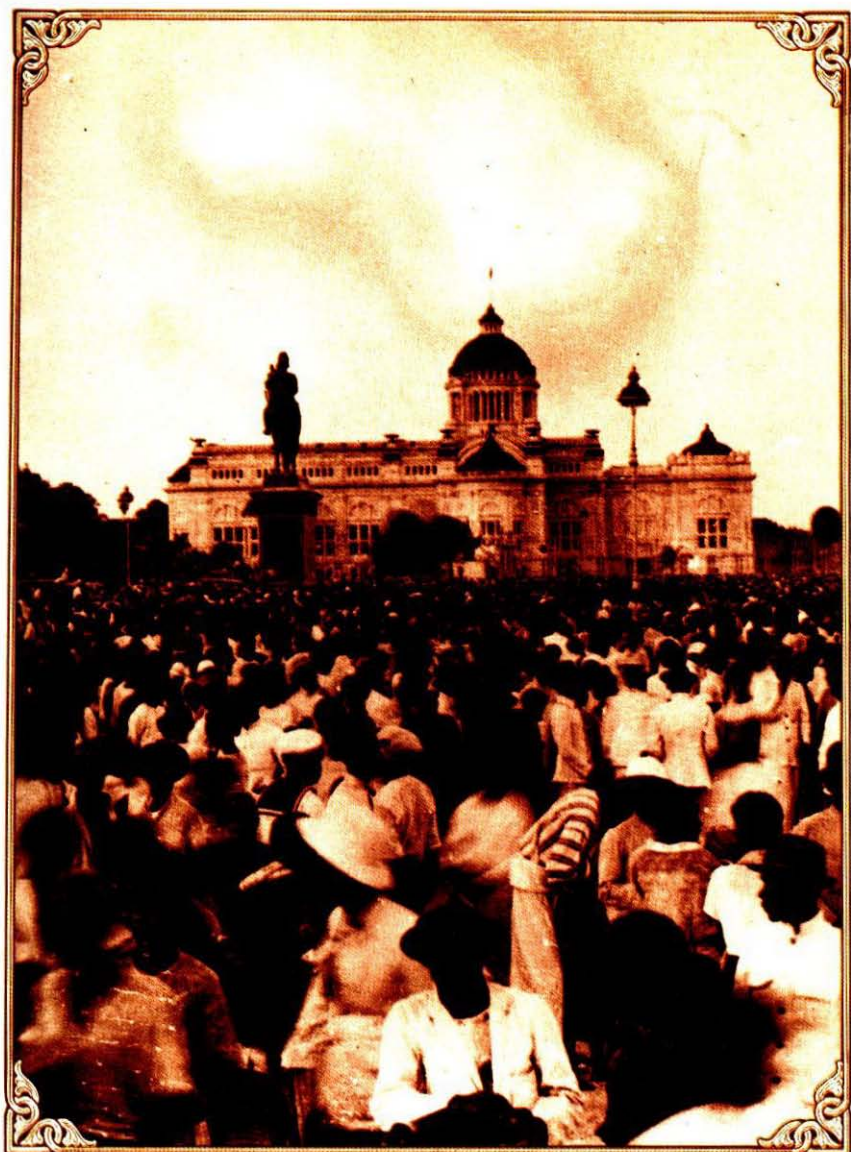
ต้นฉบับเป็นหน้าว่าง

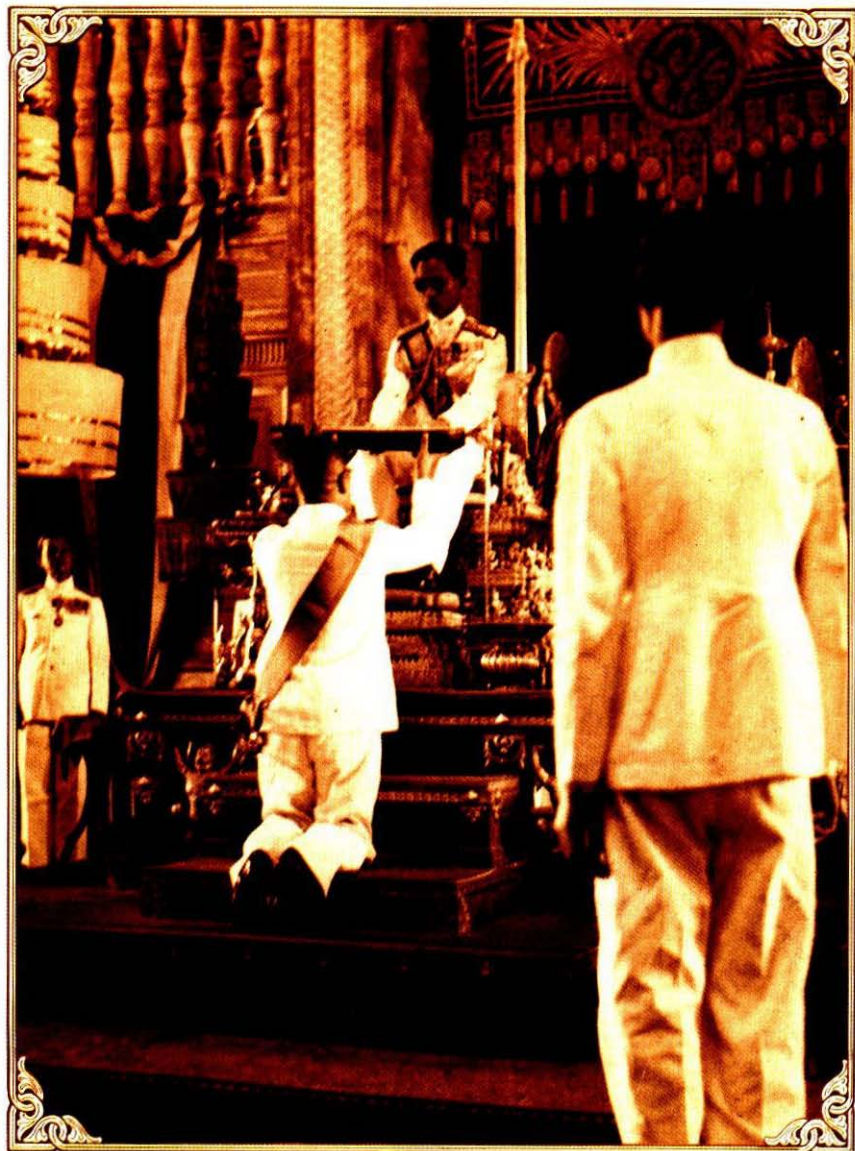
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธย
ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕
เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จออกัสทบัฏชวรพระที่นั่งอนันตสมาคม
เนื่องในงานพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕

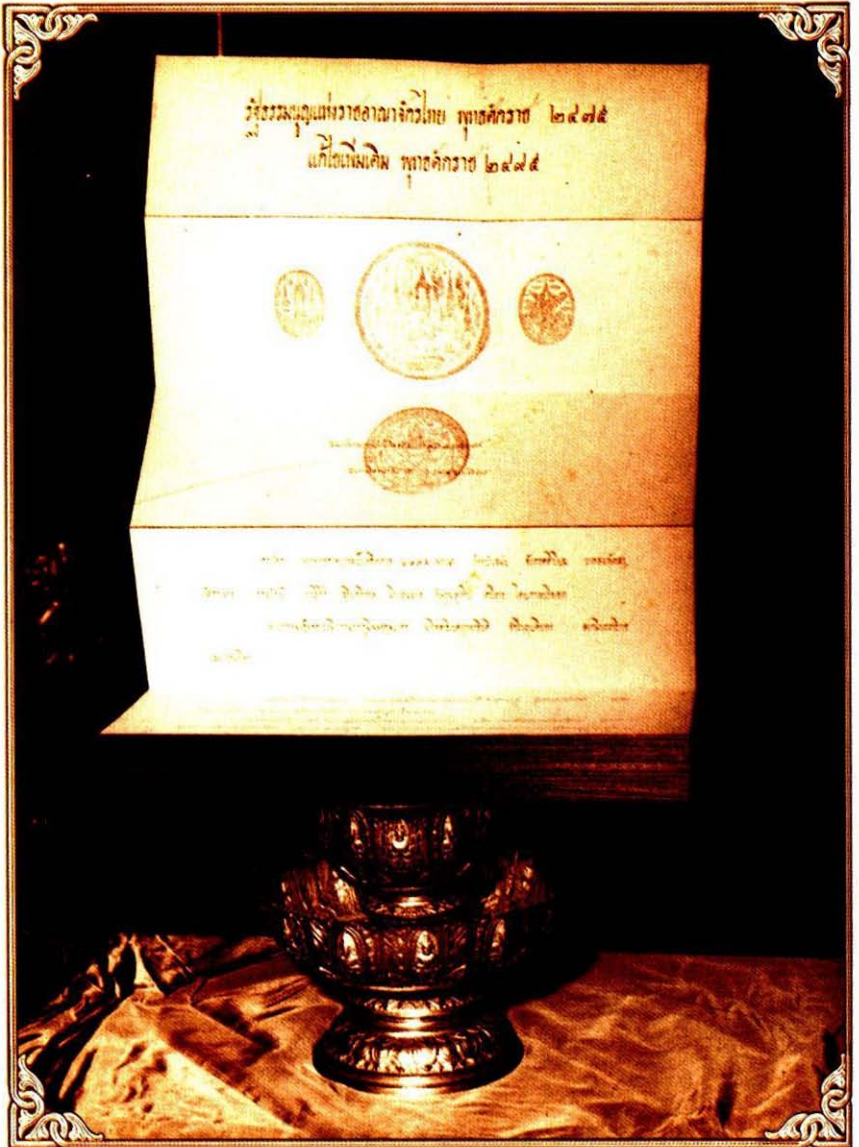
ประชาชนชาวสยาม ที่มาร่วมชุมนุม
เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕

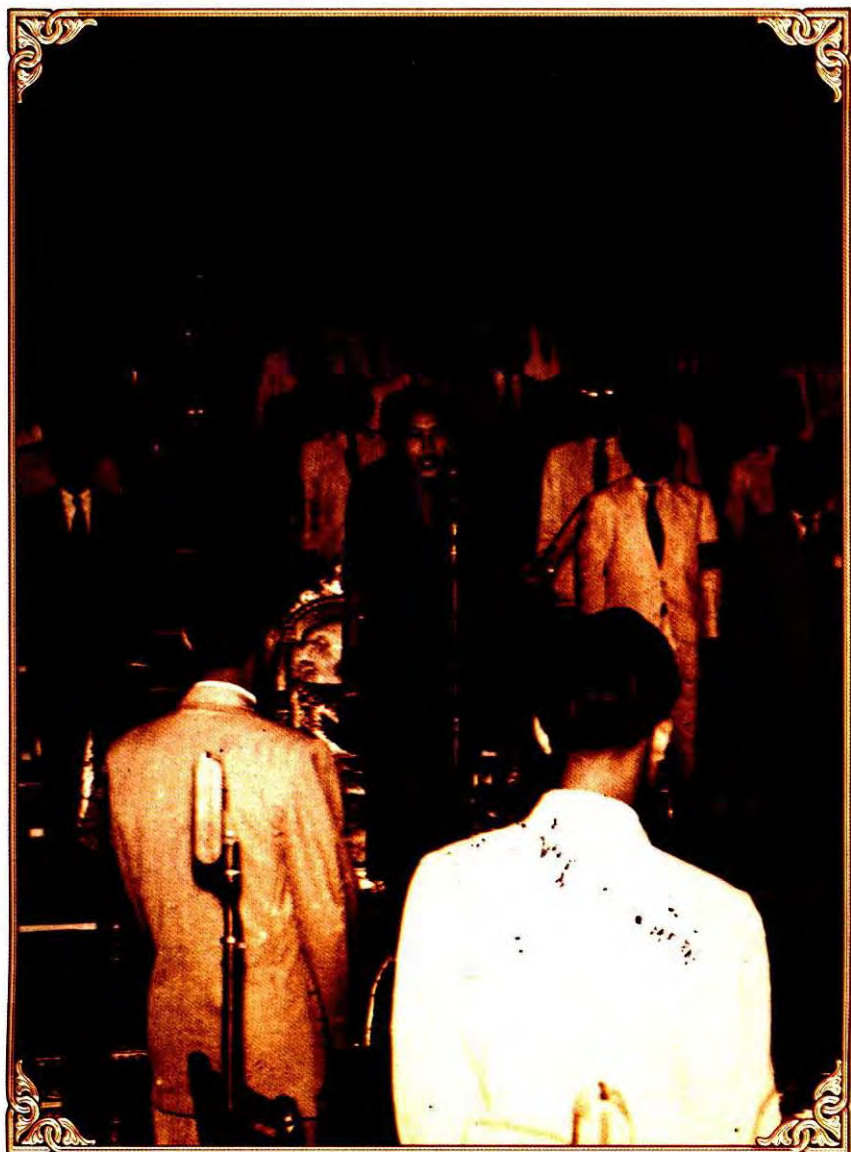
พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๗๕
ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ๘ มีนาคม ๒๔๗๕

รัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๗๕
แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช ๒๕๗๕

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕
แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช ๒๔๗๕

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงปฏิญาณพระองค์
เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยใน
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑

ความนำ

นับตั้งแต่ไทยเราได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายแม่บทสูงสุดในการปกครองประเทศหลายฉบับในโอกาสต่าง ๆ กัน เริ่มตั้งแต่พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นฉบับแรก จนกระทั่งถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ ซึ่งเป็นฉบับที่เราใช้อยู่ในปัจจุบัน วิวัฒนาการการเมืองการปกครองของชาติที่ได้เปลี่ยนแปลงไปในชั่วระยะเวลากว่าห้าสิบปีที่ล่วงมานี้ เป็นเรื่องราวที่น่าสนใจใฝ่รู้และติดตามศึกษารัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ได้พยายามจัดทำขึ้นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมืองตามยุคสมัยต่าง ๆ บางฉบับก็มิอาจบังคับใช้ยืนยาว บางฉบับบังคับใช้อยู่ไม่นานเท่าใดก็ถูกยกเลิกเสีย แต่ถึงกระนั้นก็ควรสังเกตว่า รัฐธรรมนูญไทยทุกฉบับ มีหลักการสำคัญที่ต้องตรงกันอยู่ข้อหนึ่ง คือ ความยึดมั่นในรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขของชาติ อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทยและพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยนั้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ความแตกต่างในสาระของรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ คงไม่มีในส่วนรายละเอียดปลีกย่อยอื่น ๆ เช่น สัมพันธภาพระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร เป็นต้น

การศึกษาเทียบเคียงระหว่างรัฐธรรมนูญไทยต่างฉบับ ตั้งแต่ต้นจนปัจจุบัน นอกจากจะเป็นประโยชน์โดยตรงทางราชการแล้ว ยังอาจเป็นกระจกส่องสะท้อนให้เราได้เหลียวดูหนทางที่เราได้เดินผ่านล่วงมาแล้วบนวิถีทางประชาธิปไตย และจะได้นำมาเป็นบทเรียนข้อคิดสำหรับพัฒนาการในระบอบประชาธิปไตยของเราในวันข้างหน้า

ต้นฉบับเป็นหน้าว่าง

1. พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม ชั่วคราว พุทธศักราช 2475

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ “คณะราษฎร” จัดร่างขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศ ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เมื่อคณะราษฎรร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้วนำขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศใช้เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 39 มาตรา

รูปแบบการปกครองตามที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรูปแบบ “การปกครองโดยรัฐสภา” ทั้งนี้เพราะว่ารัฐสภา ซึ่งมีสภาเดียวคือ “สภาผู้แทนราษฎร” มีอำนาจมากกว่าสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ ทั้งหมดกล่าวคือ สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจดูแลควบคุมกิจการของประเทศ ผู้เป็นนายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและได้รับการเลือกจากสภาผู้แทนราษฎรด้วย สำหรับรัฐมนตรี คนอื่น ๆ จำนวน 14 คน ก็เช่นเดียวกันต้องเป็นและได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรเสียก่อน นอกจากนี้รัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้อำนาจแก่สภาผู้แทนราษฎรในการถอดถอนรัฐมนตรี (กรรมการราษฎร) หรือพนักงานของรัฐบาลผู้หนึ่งผู้ใดก็ได้ (มาตรา 9) โดยที่คณะรัฐมนตรีไม่มีอำนาจที่จะยุบสภาเพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกสภาใหม่แต่อย่างใด

เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญที่คณะราษฎรตั้งใจจะประกาศใช้บังคับเป็นการชั่วคราว จึงมีบทบัญญัติที่ให้ประโยชน์แก่คณะราษฎรเพื่อจัดการสถานการณ์ทั่วไปของประเทศภายหลังจากการ

เปลี่ยนแปลงการปกครองให้เข้าสู่สภาวะปกติ ดังนั้นบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ฉบับนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับที่มาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงแบ่งออกเป็น 3 สมัยคือ

สมัยที่ 1 วาระแรกที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้คณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารของคณะราษฎรเป็นผู้ใช้อำนาจแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด จำนวน 70 คน

สมัยที่ 2 ภายในเวลา 6 เดือน หลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญหรือจนกว่าการจัดประเทศเป็นปกติเรียบร้อย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภทคือ

ประเภทที่ 1 ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎรจังหวัดละ 1 คน ถ้าจังหวัดใดมีราษฎรเกินกว่า 100,000 คน ให้เลือกผู้แทนเพิ่มขึ้นอีก 1 คน ทุกๆ 100,000 คนนั้น เศษของ 100,000 ถ้าเกินกว่าครึ่งให้นับเพิ่มขึ้นอีก 1

ประเภทที่ 2 ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการแต่งตั้งในสมัยที่ 1 มีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ 1 ถ้าจำนวนเกินให้เลือกกันเองว่าผู้ใดจะเป็นสมาชิกต่อไป ถ้าจำนวนขาดให้สมาชิกเลือกบุคคลใด ๆ เข้าแทนจนครบ

สมัยที่ 3 เมื่อจำนวนราษฎรทั่วประเทศได้สอบไล่วิชาประถมศึกษาได้เป็นจำนวนเกินกว่าครึ่งและอย่างช้าต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ที่มาจากการแต่งตั้งเป็นอันสิ้นสุดไปเหลือเพียงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจาก

การเลือกตั้งเท่านั้น

อย่างไรก็ดี รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวนี้ใช้บังคับเป็นเวลา 5 เดือน กับ 12 วัน และถูกเลิกไปเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นวันที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกของไทย

2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475

รัฐธรรมนูญฉบับนี้นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่สอง สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ร่างขึ้น โดยตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นคณะหนึ่ง มีจำนวน 7 คน เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2475 ประกอบด้วย พระยามโนปกรณนิติธาดาพระยาเทพวิฑูร พระยามานวราชเสวี พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์ พระยาปรีदानฤเบศร์ หลวงประดิษฐมนูธรรมและ นายพันตรี หลวงสินาดโยธารักษ์ ต่อมาได้ตั้งกรรมการเพิ่มขึ้นอีกสองคน คือ พระยาศรีวิสารวาจาและ นายพลเรือโท พระยาราชวังสัน เมื่อกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้ พิจารณายกร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้วได้เสนอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณา ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ตั้งแต่วันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2475 โดยเริ่มพิจารณาเป็นรายมาตราจนจบร่างรวมทั้งการพิจารณาคำปรารภด้วย ถึงวันที่ 2 ธันวาคม 2475 จึงแล้วเสร็จและประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2475 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 68 มาตรา

แม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้จะร่างโดยสภาผู้แทนราษฎรก็ตาม แต่ตั้งได้กล่าวแล้วว่า สภาผู้แทนราษฎรในครั้งนี้ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นบุคคลสำคัญของคณะราษฎรทั้งสิ้น จึงยังผลให้หลักการและ แนว

ทางในการปกครองประเทศไทยที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีความคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 1 อย่างมาก กล่าวคือ

รัฐสภา มีสภาเดียว คือ “สภาผู้แทนราษฎร” ประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท มีจำนวนเท่ากันและวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี

สมาชิกประเภทที่ 1 ได้แก่ผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้น โดยถึงจำนวนราษฎร 200,000 คนต่อผู้แทน 1 คน การเลือกตั้ง ผู้แทนราษฎรเป็นการเลือกตั้งทางอ้อม โดยเลือกผู้แทนตำบลก่อน แล้วผู้แทนตำบลเป็นผู้เลือกผู้แทนราษฎรอีกต่อหนึ่ง

สมาชิกประเภทที่ 2 ได้แก่ ผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้นมีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ 1

ในระหว่างเวลาดังแต่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ไปจนกว่าจะเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 1 เสร็จสิ้น สภาผู้แทนราษฎรคงประกอบด้วยสมาชิก 70 คน ที่มีอยู่แล้วไปก่อน และอย่างช้าไม่เกิน 10 ปี นับแต่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ สมาชิกของสภานี้จะมีแต่เพียงผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งเท่านั้น

ผลจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ทำให้มีการเลือกตั้งทั่วไปทั่วประเทศเป็นครั้งแรก เพื่อเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 จำนวน 78 คน เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 การเลือกตั้งเป็นการเลือกตั้งทางอ้อมดังกล่าวมาแล้ว

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี

อีกอย่างน้อย 14 คน แต่ไม่เกิน 20 คน ซึ่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอีก 14 คน ต้องเลือกจากสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรนอกเหนือจากนี้อาจเลือกจากบุคคลที่มีได้เป็นสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรก็ได้

ในการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไว้วางใจของสภาผู้แทนราษฎร รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตนต่อสภาผู้แทนราษฎร และรัฐมนตรีทั้งคณะต้องรับผิดชอบร่วมกันในนโยบายทั่วไปของรัฐบาล การนี้สภาผู้แทนราษฎรสามารถปลด หรือถอดถอนคณะรัฐมนตรีออกจากตำแหน่งได้โดยการลงมติไม่ไว้วางใจ ขณะเดียวกันคณะรัฐมนตรีก็มีอำนาจที่จะขอให้พระมหากษัตริย์ยุบสภา เพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกสภาใหม่ทั้งหมดก็ได้

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ นับแต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา สภาผู้แทนราษฎรได้ทำการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญฉบับนี้รวม 3 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1. รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศ พุทธศักราช 2482 โดยมีประเด็นสำคัญแก้ไขชื่อ ประเทศสยาม เป็นคำว่า ประเทศไทย

ครั้งที่ 2. รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยบทเฉพาะกาล พุทธศักราช 2483 โดยมีประเด็นสำคัญในการแก้ไขเพิ่มเติม คือ การขยายระยะเวลาที่ให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท จากเวลา 10 ปีเป็น 20 ปี เมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวให้เหลือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งประเภทเดียว

ครั้งที่ 3 รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2485 โดยมีประเด็นสำคัญในการแก้ไขเพิ่มเติมคือ การขยายระยะเวลาการดำเนินตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรออกไปอีกคราวละไม่เกิน 2 ปี ซึ่งสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญครั้งนี้ก็คือ เกิดเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น และเป็นอุปสรรคสำคัญไม่สามารถจัดการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นได้ การขยายระยะเวลาดังกล่าวมีขึ้นรวม 2 ครั้งใน พ.ศ. 2485 และ พ.ศ. 2487

3. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 3 นี้ เริ่มใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 96 มาตรา

ความเป็นมาของรัฐธรรมนูญฉบับนี้เริ่มจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 จำนวน 6 คน ได้ร่วมกันเสนอร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อสภาผู้แทนราษฎรโดยให้เหตุผลว่า รัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2475 บังคับใช้มานานกว่า 14 ปีแล้ว เหตุการณ์บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมากสมควรจะให้มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ของชาติและเพื่อให้ระบอบการปกครองประชาธิปไตยได้เป็นไปโดยสมบูรณ์เยี่ยงอารยประเทศทั้งหลาย

สภาผู้แทนราษฎรได้ประชุมพิจารณาเรื่องนี้ เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2489 และมีมติรับหลักการและตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณา จำนวน 15 คน โดยมีนายปรีดี พนมยงค์

เป็นประธานกรรมาธิการและ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเลขานุการกรรมาธิการ

ต่อมาเมื่อคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้วและเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาต่อไป ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาให้ความเห็นชอบให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยและประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญต่อไปในวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2489

สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 ได้ใช้หลักการของ “การปกครองในระบอบรัฐสภา” ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

รัฐสภา เป็นระบบสองสภา ประกอบด้วย พุฒสภา และสภาผู้แทน

พุฒสภา ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎรทั้งสิ้น ยกเว้นในวาระเริ่มแรกเท่านั้นที่อนุญาตให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 เป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกของพุฒสภาจำนวน 80 คน อยู่ในวาระคราวละ 6 ปี และเมื่อครบ 3 ปี ให้จับสลากออกกึ่งหนึ่งคุณสมบัติของสมาชิกพุฒสภา รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้สูงกว่าสมาชิกสภาผู้แทน กล่าวคือ จะต้องมียายุตั้งแต่ 40 ปี ขึ้นไป และมีการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่ามาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือเคยเป็นข้าราชการไม่ต่ำกว่าหัวหน้ากองหรือเทียบเท่า ซึ่งแสดงว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ต้องการให้พุฒสภาเป็นสภาของผู้ซึ่งมีวิญญูและคุณวิญญูสูง มีอำนาจหน้าที่น้อยกว่าสภาผู้แทน พุฒสภา

ทำหน้าที่เป็นเพียงยับยั้งร่างพระราชบัญญัติของสภาผู้แทนและควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีเท่านั้น

สภาผู้แทน ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ของรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 จำนวน 96 คน และจากที่มีการเลือกตั้งเพิ่มเติม จำนวน 82 คน เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2489 ดังนั้นจึงมีสมาชิกสภาผู้แทนฯ รวมทั้งสิ้น 178 คน

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีคนหนึ่งและรัฐมนตรีอีกอย่างน้อย 10 คน และอย่างมาก 18 คน การตั้งนายกรัฐมนตรีให้ประธานพฤษสภาและประธานสภาผู้แทนเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้มีบทบัญญัติห้ามมิให้ข้าราชการประจำเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองในขณะเดียวกัน คือข้าราชการประจำจะเป็นรัฐมนตรีหรือสมาชิกรัฐสภาในขณะเดียวกันไม่ได้ ซึ่งย่อมหาความว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ต้องการให้แยกข้าราชการประจำกับข้าราชการการเมืองออกจากกันโดยเด็ดขาดนั่นเอง อันเป็นหลักการที่ประเทศประชาธิปไตยส่วนมากในโลกยึดถือกันมานานแล้ว

ยิ่งกว่านั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้บัญญัติรับรองว่าชนชาวไทยเสรีภาพที่จะรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้ ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ไม่ได้บัญญัติรับรองไว้ การที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้อนุญาตให้ชนชาวไทยใช้เสรีภาพในเรื่องนี้ได้ ย่อมจะช่วยให้ชนชาวไทยมีโอกาสที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์

ของตน และถ่วงดุลอำนาจของกลุ่มชนอื่น หรือโดยเฉพาะกลุ่มที่มีอำนาจตามกฎหมาย เช่นกลุ่มข้าราชการเป็นต้น

อย่างไรก็ดี รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ถูกใช้บังคับในระหว่างที่ประชาชนกำลังเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจที่แร้นแค้น ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง โดยรัฐบาลแก้ปัญหาเหล่านี้ไม่ตก จึงยังผลให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญฉบับถาวรที่มีอายุสั้นที่สุด คือมีอายุเพียง 18 เดือนเท่านั้น ก็ถูกประกาศยกเลิกโดยคณะรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

4. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 4 ที่คณะรัฐประหารเป็นผู้ร่างขึ้นเอง และขอพระบรมราชโองการประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 98 มาตรา

คณะรัฐประหารได้ให้เหตุผลในการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้แทนรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 3 ว่า ที่จำต้องประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็เพราะรัฐธรรมนูญฉบับก่อนเหมาะสมกับประเทศไทยในสมัยที่แล้วมาเท่านั้น นอกจากนั้นแนวทางปกครองที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนนั้น ไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นเหตุให้ประเทศชาติทรุดโทรมลงเป็นลำดับได้ คณะรัฐประหารเชื่อว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้จะเป็น “วิถีทางจรรโลงประเทศชาติให้วัฒนาถาวร” และเป็น “ทางบำบัดยุคเข็ญของประชาชนทั้งปวงให้เข้าสู่ภาวะปกติได้สืบไป”

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงหลักการและกลไกในการปกครองประเทศที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดไว้จะเห็นว่ามีความคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 3 ค่อนข้างมาก กล่าวคือ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ใช้หลักการของ “การปกครองในระบบรัฐสภา” เหมือนกัน มีสองสภาเหมือนกัน ผิดกันแต่เพียงว่าสมาชิกของสภาสูง ซึ่งเรียกชื่อใหม่ว่า “วุฒิสภา” และวุฒิสภามาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์มีจำนวนเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทน นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นรัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนในขณะเดียวกัน แต่ไม่ได้มีบทบัญญัติห้ามไม่ให้สมาชิกวุฒิสภา

สำหรับคณะรัฐมนตรีนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติให้คณะรัฐมนตรีประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีคนหนึ่งและรัฐมนตรีอย่างน้อย 15 คน และอย่างมาก 25 คน ในการตั้งนายกรัฐมนตรี ให้ประธานคณะอภิรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

ส่วนข้อแตกต่างที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้สร้างกลไก ในการปกครองเพิ่มขึ้น คือ บัญญัติให้มีคณะอภิรัฐมนตรี 5 คน ทำหน้าที่ “ถวายคำปรึกษาแก่พระมหากษัตริย์เพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติทุกสาขา” และกำหนดให้อภิรัฐมนตรีเท่านั้นมีสิทธิที่จะได้รับแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 10 ว่า “ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักรหรือด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งจะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้จะได้อภิรัฐมนตรีขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ถ้าพระมหากษัตริย์มิได้ทรงแต่งตั้งหรือไม่สามารถจะทรงแต่งตั้งได้ ก็ให้คณะอภิรัฐมนตรีเข้าบริหารราชการแผ่นดินในหน้าที่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทันที”

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐสภา รวม 3 ครั้ง โดยครั้งแรกแก้ไขเรื่องวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนครั้งที่สองแก้ไขเรื่องกำหนดเวลาในการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร และวิธีการในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ซึ่งกำหนดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญให้เสร็จภายใน 180 วัน เพื่อเสนอให้รัฐสภาพิจารณา และครั้งที่สาม แก้ไขเรื่องการให้ความคุ้มครองแก่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้สิ้นสุดลงเพราะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2492

5. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 ซึ่งคณะอภิรัฐมนตรีในหน้าที่ของคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2492 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 188 มาตรา

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ เป็นรัฐธรรมนูญที่ร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นฉบับแรก สภาร่างรัฐธรรมนูญสภานี้มีสมาชิก 40 คน ซึ่งรัฐสภาเลือกตั้งจากสมาชิกวุฒิสภา 10 คน จากสมาชิกสภาผู้แทน 10 คน และจากบุคคลภายนอก มีคุณสมบัติต่างกัน 4 ประเภท ประเภทละ 5 คน คือ (1) ผู้มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน 5 คน (2) ผู้มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และเป็นผู้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงหรืออธิบดีหรือเทียบเท่า 5 คน (3) ผู้ที่มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือ

สมาชิกพรรคสภา หรือดำรง หรือเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี 5 คน และ (4) ผู้มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งและเป็นผู้สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า 5 คน

นอกจากนั้น ในการร่างรัฐธรรมนูญได้ทำการร่างรัฐธรรมนูญโดยมีการประชุมโดยเปิดเผย และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าฟังการประชุมได้ กับทั้งได้เลือกสมาชิกของสภา 9 คน ทำหน้าที่สับดับรับฟังความคิดเห็นของประชาชน รวมทั้งเลือกสมาชิกอีก 9 คน มีหน้าที่พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญตามหลักการที่สภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้วางไว้ กับได้นำเอาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเก่า ๆ ที่ยังใช้ได้มาประมวลไว้ด้วย นอกจากนั้นสภาร่างยังได้ค้นคว้าพิจารณารัฐธรรมนูญ ของนานาประเทศประกอบในการร่างอีกด้วย ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า การร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ทำกันอย่างละเอียดรอบคอบ และอย่างมีเจตนาที่จะสร้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น และดำรงอยู่อย่างมั่นคงในประเทศไทยโดยไม่ถูกทำลายจากผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบนี้ ด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้นถึง 188 มาตรามากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ทุกฉบับ และแม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ จะกำหนดให้มีสองสภาและนำเอาหลักการของ "การปกครองในระบบสภา" และห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมืองในขณะเดียวกัน ซึ่งปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ มาใช้ก็ตาม แต่ก็ได้เพิ่มเติมวิธีการที่จะช่วยทำให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยดำรงอย่างมั่นคงอีกหลายประการ เช่น

(1) วางหลักประกันสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยให้มั่นคงยิ่งขึ้น มิให้ผู้บริหารละเมิดได้ง่ายเกินไป เช่น ถ้าบุคคลใดเห็นว่าตนถูกคุมขัง

โดยมิชอบด้วยกฎหมาย บุคคลนั้นหรือ บุคคลอื่นเพื่อประโยชน์ของ บุคคลนั้นมีสิทธิร้องขอให้ศาลพิจารณาลบชื่อบุคคลนั้นจากการคุมขัง ได้ (มาตรา 31) นอกจากนี้ ก็มีบทบัญญัติอื่น ๆ อีก เช่น บทบัญญัติ ที่ห้ามฝ่ายบริหารบันทึกภาพในการเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา โดยวิธีการปิดโรงพิมพ์ (มาตรา 35) และบทบัญญัติที่ห้าม ฝ่ายบริหาร จัดตั้งศาลพิเศษขึ้นใหม่เพื่อพิจารณาคดีใดคดีหนึ่ง หรือที่มีข้อหาฐาน ใดฐานหนึ่งโดยเฉพาะ แทนศาลธรรมดาที่มีอยู่ตามกฎหมายเป็นต้น

(2) ห้ามเอกชน คณะบุคคล และพรรคการเมืองใช้กำลังทหาร ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมเป็นเครื่องมือทางการเมือง นอกจาก นั้นทหารและบุคคลอื่นในสังกัดฝ่ายทหารที่ยังรับราชการอยู่ยังถูกห้าม มิให้เป็นสมาชิกและเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมืองหรือแสดงการฝักใฝ่ ในพรรคการเมืองอีกด้วย ยิ่งกว่านั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้กำหนดให้ กำลังทหารทั้งหมดอยู่ในบังคับบัญชาของพระมหากษัตริย์โดยตรง และ กำหนดให้ผู้ใช้กำลังทหารเพื่อการรบหรือการสงครามหรือเพื่อปราบจลาจล ต้องขอพระบรมราชโองการก่อน จึงจะสั่งการได้ เห็นได้ว่าที่รัฐธรรมนูญ บัญญัติไว้เช่นนี้ก็เพื่อป้องกันมิให้แม่ทัพหรือผู้บัญชาการกองพลใช้กำลัง ทหารออกปฏิบัติการดังกล่าว โดยมีได้กราบบังคมทูลเพื่อขอพระบรม ราชานุญาต ซึ่งพระมหากษัตริย์อาจจะไม่อนุมัติก็ได้ ถ้าไม่มีเหตุผล สมควร

(3) นอกจากการวางหลักประกันเสรีภาพของชนชาวไทยให้มั่นคง ขึ้นดังกล่าวแล้วสภาร่างรัฐธรรมนูญยังได้พยายามส่งเสริมให้สถาบัน ที่มีอยู่ในประเทศได้มีส่วนช่วยรักษาคุณภาพทางการเมืองให้ดำรง อยู่อีกด้วย ซึ่งย่อมจะเป็นการได้ช่วยให้การปกครองระบอบประชาธิปไตย

มีความมั่นคงเพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า นอกจากจะได้รับประกันฐานะของพระมหากษัตริย์ให้มั่นคงโดยบัญญัติห้ามฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ไม่ว่าในกรณีใด ๆ โดยเด็ดขาด (มาตรา 5) และเพิ่มพระราชอำนาจในการยับยั้งร่าง พ.ร.บ. ที่รัฐสภาส่งมาให้ทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้ด้วยแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้เพิ่มพระราชอำนาจให้แก่พระมหากษัตริย์ได้ทรงสามารถใช้อำนาจบริหาร บางอย่างได้ตามพระราชอัธยาศัยอีกด้วย อำนาจที่ว่านี้ก็คืออำนาจในการ แต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งมาตรา 82 ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติไว้ว่า ให้พระมหากษัตริย์ “ทรงเลือกและแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาจากผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน และมีอายุไม่ต่ำกว่า 40 ปีบริบูรณ์ ซึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิโดยมีความรู้ความชำนาญในวิชาการหรือกิจการต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน “และ” ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา” ซึ่งถือได้ว่าเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ต้องการจะให้วุฒิสภาเป็นตัวแทนของประชาชนคอยตรวจสอบการทำงานของสภาผู้แทนและรัฐบาลซึ่งอาจจะคำนึงถึงผลได้ผลเสียทางการเมืองมากเกินไป จนอาจเป็นผลเสียต่อผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยรวม และเจตนารมณ์ที่ว่านี้ก็ปรากฏชัดอยู่ในบทบัญญัติที่ให้วุฒิสภามีอำนาจในการยับยั้งร่างกฎหมายของสภาผู้แทนเพิ่มขึ้น (มาตรา 122) และมีอำนาจในการควบคุมการบริหารราชการของคณะรัฐมนตรีมากขึ้น (มาตรา 129, 130 และ 131)

นอกจากจะได้วางบทบัญญัติ รับประกันสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนให้มั่นคงและปรับปรุงกลไกทางการเมืองให้ดีแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้กำหนดวิธีการที่จะช่วยทำให้บุคคลที่อยู่ในวงการรัฐบาล

เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาว่าเป็นผู้เสียสละเพื่อประเทศชาติ อันจะทำให้รัฐบาลได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างกว้างขวางอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติที่ห้ามสมาชิกวุฒิสภาและรัฐมนตรีมีตำแหน่งในรัฐวิสาหกิจ หรือรับสัมปทานจากหน่วยราชการหรือประโยชน์ใด ๆ จากรัฐวิสาหกิจเป็นพิเศษ (มาตรา 80) และห้ามรัฐมนตรีโดยเฉพาะทำการค้าหรือรับประโยชน์ใด ๆ จากบริษัทหรือองค์การใด ๆ ที่ดำเนินธุรกิจเพื่อกำไร (มาตรา 143)

รัฐสภา เป็นระบบสองสภา ประกอบด้วย วุฒิสภา และสภาผู้แทน

วุฒิสภา ประกอบด้วย สมาชิกมีจำนวน 100 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งจากผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน และมีอายุไม่ต่ำกว่า 40 ปีบริบูรณ์ มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี เมื่อครบ 3 ปีให้สมาชิกจับสลาออกจากราชการหนึ่งอย่างไรก็ดีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาในวาระเริ่มแรกนี้ สมาชิกวุฒิสภาซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ก่อนวันใช้รัฐธรรมนูญนี้คงเป็นสมาชิกวุฒิสภาต่อไป โดยให้นับอายุตั้งแต่วันที่ได้รับแต่งตั้งมา

สภาผู้แทน ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้งโดยตรงและวิธีรวมเขตจังหวัดโดยถือเกณฑ์จำนวนราษฎรแต่ละจังหวัด 150,000 คนต่อสมาชิกสภาผู้แทน 1 คน และมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี อย่างไรก็ตามวาระเริ่มแรกนี้ให้สมาชิกสภาผู้แทน ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ก่อนวันที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ คงเป็นสมาชิกสภาผู้แทนต่อไป และได้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนเพิ่มขึ้นอีก ให้ครบจำนวนพลเมือง ซึ่ง

การเลือกตั้งเพิ่มเติมนี้มีขึ้นในวันที่ 5 มิถุนายน 2492 ใน 19 จังหวัด และมีผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนจำนวน 21 คน

นอกจากนี้สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทน จะเป็นข้าราชการประจำมิได้

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีอีกไม่น้อยกว่า 15 คนและไม่มากกว่า 25 คน ประธานรัฐสภา เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการตั้งนายกรัฐมนตรี นอกจากนี้ รัฐมนตรีจะเป็นข้าราชการประจำไม่ได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในประเทศไทยและรักษาไว้ให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงก็ตาม แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ใช้บังคับอยู่ได้ไม่นานก็ถูกล้มเลิกไปโดยคณะรัฐประหารเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494

6. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 6 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2495 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 123 มาตรา คณะรัฐประหารได้ให้เหตุผลในการนำเอารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 กลับมาใช้บังคับโดยแก้ไขบทบัญญัติบางมาตราว่า “รัฐธรรมนูญฉบับนั้นเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น” “ยิ่งกว่ารัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ ที่เคยมีมาแล้ว” ดังนั้นหลักการและแนวทางของการปกครอง

ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงเหมือนกับหลักการและแนวทางที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ทุกประการ ซึ่งจะไม่กล่าวถึง ณ ที่นี้อีก แต่จะกล่าวเฉพาะส่วนที่สำคัญอันเป็นผลจากการแก้ไขเท่านั้น คือ

ประการแรก รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดวิธีการลดจำนวนสมาชิกประเภทที่ 2 เป็น 2 ระยะ คือ 5 ปีลดครึ่งหนึ่งตามเกณฑ์ ของจำนวนราษฎรมีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งจบการศึกษาชั้นประถมศึกษา โดยอนุญาตให้ราษฎรในจังหวัดนั้นเลือกผู้แทนเพิ่มขึ้นอีกจำนวนหนึ่งเท่ากับจำนวนผู้แทนที่จังหวัดนั้นมีอยู่แล้วในสภาผู้แทน และเมื่อครบ 10 ปีแล้ว สมาชิกประเภทที่ 2 จะหมดวาระทั้งหมด คงมีแต่สมาชิกประเภท 1 อยู่ในสภาเท่านั้น ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ไม่ได้กำหนดให้มีการลดจำนวนสมาชิกประเภทที่ 2 เป็นระยะ ๆ แต่กำหนดให้เลิกเมื่อครบ 10 ปี

ประการที่ 2 รัฐธรรมนูญฉบับนี้นำเอาบทบัญญัติ ของรัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 ที่ห้ามฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ไม่ว่าในคดีใด ๆ มาบัญญัติไว้ด้วย (มาตรา 4) ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ไม่ได้บัญญัติห้ามไว้ จึงยังผลให้ราษฎรผู้หนึ่งฟ้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นคดีแพ่งต่อศาล นอกจากนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้นำเอาบทบัญญัติ ของรัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 กำหนดให้มีคณะองคมนตรีทำหน้าที่ถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ในพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่ พระมหากษัตริย์ทรงปรึกษา ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ได้บัญญัติไว้ด้วย

ประกาศที่ 3 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ บัญญัติรับรองเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ไม่ได้บัญญัติรับรองไว้ แต่เนื่องจากรัฐบาลไม่ยอมออกกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองจนกระทั่งปี 2498 จึงยังผลให้ชนชาวไทยไม่สามารถใช้เสรีภาพดังกล่าวได้ก่อนหน้านั้น

อย่างไรก็ดี รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้บังคับเรื่อยมาจนกระทั่ง พ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 แต่ก็มีได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญ จนกระทั่งกระทำการปฏิวัติอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 จึงประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ให้เหตุผลว่าต้องการจะมีรัฐธรรมนูญที่เหมาะสม เพื่อให้การปกครองประเทศเป็นไปโดยเรียบร้อยยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495

7. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 7 เป็นรัฐธรรมนูญที่คณะปฏิวัติต้องการใช้เป็นแนวทางในการปกครองประเทศเพียงชั่วคราวในระหว่าง ระยะเวลาที่ยังไม่ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ประกาศใช้บังคับ เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2502 มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 20 มาตราน้อยกว่ารัฐธรรมนูญชั่วคราวทุกฉบับที่เคยมีการประกาศใช้

รัฐสภา ตามธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ คือ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ตั้งเป็น จำนวน 240 คน ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญ และให้มีฐานะเป็นรัฐสภาทำหน้าที่นิติบัญญัติด้วย

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีคนหนึ่งและรัฐมนตรี มีจำนวนตามสมควร ซึ่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี จะเป็นสมาชิกสภาไม่ได้

เจตนารมณ์ที่เห็นได้ชัดของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็คือ ต้องการวางแนวทางในการปกครองประเทศไทยเป็นไปตามที่คณะข้าราชการ โดยเฉพาะผู้นำฝ่ายทหารเป็นผู้กำหนดทั้งสิ้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าการปกครองประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นการปกครองในระบบ “รัฐบาลโดยข้าราชการ” (Bureaucratic Government) โดยแท้ ดังจะเห็นได้จากกลไกที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ หัวหน้าคณะปฏิวัติเป็นผู้เสนอรายชื่อบุคคลจำนวน 240 คนไปให้พระมหากษัตริย์ทรงตั้งเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญซึ่งจะทำหน้าที่เป็นรัฐสภาด้วยในขณะเดียวกัน ซึ่งก็ปรากฏว่าสมาชิกทั้ง 240 คนนั้นเป็นข้าราชการประจำการเกือบทั้งหมด และเป็นนายทหารประจำการกว่า 3 ใน 4 นอกนั้นเป็นข้าราชการประจำฝ่ายพลเรือน นักหนังสือพิมพ์และนักการเมือง

นอกจากนี้การทำหน้าที่ของสมาชิกสภาในการควบคุม การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลก็ไม่สามารถกระทำได้ กล่าวคือ รัฐบาลเข้าบริหารราชการแผ่นดินโดยไม่ต้องแถลงนโยบายต่อสภาสมาชิกสภาจะเปิดอภิปรายทั่วไปก็ไม่ได้และตั้งกระทู้ถาม รัฐมนตรีก็ไม่ได้ มีหน้าที่เพียงพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ ซึ่งเสนอโดยรัฐบาลและสมาชิกแห่งสภานี้เท่านั้น

และที่สำคัญที่สุดธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ยังได้ให้อำนาจ

พิเศษแก่นายกรัฐมนตรีตามมาตรา 17 โดยนายกรัฐมนตรีอาจขอมติของคณะรัฐมนตรีใช้อำนาจสั่งการ หรือกระทำการใดๆ ได้ตามที่นายกรัฐมนตรี “เห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับ หรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร หรือราชบัลลังก์หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ก่อกวน หรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายใน หรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร” ยังผลให้มาตรา 17 เป็นมาตราที่มีความน่ากลัวเท่าๆ กับ “อำนาจปฏิวัติ” เพราะเป็นมาตราที่มอบทั้งอำนาจนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการให้แก่นายกรัฐมนตรีแต่ผู้เดียว

เห็นได้ชัดว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีลักษณะเป็นเพียงหลักประกันทางกฎหมายให้แก่รัฐบาลฝ่ายเดียว จึงเป็นรัฐธรรมนูญที่ผิด กับรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ทุกฉบับ ซึ่งมีลักษณะเป็นเอกสารจำกัดการใช้ อำนาจของรัฐบาล และเป็นหลักประกันทางกฎหมายให้แก่ สิทธิเสรีภาพของประชาชน

8. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 8 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 183 มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้เวลาร่างกันนานที่สุดโดยสภาร่าง รัฐธรรมนูญตามธรรมนูญการปกครอง พ.ศ. 2502 คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้นำเอารูปแบบของรัฐสภาซึ่งประกอบด้วยสองสภา คือวุฒิสภา และสภาผู้แทนฯ และหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 มาใส่ไว้ในรัฐ

ธรรมนูญฉบับนี้หลายเรื่องก็ตาม แต่หลักการใหญ่เป็นหลักการเดียวกันกับหลักการของธรรมนูญการปกครอง พ.ศ. 2502 กล่าวคือ

1. หลักแยกผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติและบริหารออกจากกันกล่าวคือ รัฐมนตรีจะเป็นสมาชิกรัฐสภาในขณะเดียวกันไม่ได้ ถ้าสมาชิกรัฐสภาผู้ใดได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี จะต้องลาออกจากสมาชิกภาพแห่งรัฐสภา คณะปฏิวัติได้ให้เหตุผลในการนำหลักการนี้มาใช้ว่า หลักการนี้จะช่วยทำให้เกิดการค้ำและดุลกันระหว่างผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติและผู้ใช้อำนาจบริหาร รวมทั้งจะช่วยป้องกันมิให้เกิดความอลเวงไม่เรียบร้อย หลักการแยกอำนาจดังกล่าวนี้ใช้ได้ผลดีมาแล้วใน บางประเทศ เช่น ฝรั่งเศส ซึ่งเคยประสบความอลเวงไม่เรียบร้อย และกลับมีเสถียรภาพการเมืองดีขึ้น ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ซึ่งมีบทบัญญัติห้ามสมาชิกรัฐสภาเป็นรัฐมนตรีในขณะเดียวกัน

2. หลักใช้ข้าราชการประจำเป็นเครื่องมือค้ำประกันเสถียรภาพของรัฐบาล โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ไม่ห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมืองในขณะเดียวกัน ซึ่งเปิดโอกาสให้ฝ่ายบริหารสามารถตั้งข้าราชการประจำให้เป็นสมาชิกวุฒิสภาได้โดยไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญซึ่งมีเป็นจำนวนสามในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทนและตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังให้อำนาจแก่สมาชิกวุฒิสภาในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีได้เท่ากับสมาชิกสภาผู้แทน เช่น ประชุมร่วมกับสภาผู้แทนในการอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรี ย่อมทำให้นายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของข้าราชการประจำทั้งหมดสามารถใช้สมาชิกวุฒิสภาที่เป็นข้าราชการประจำเป็นเครื่องมือค้ำจุน

เสถียรภาพของรัฐบาลได้อย่างเต็มที่

นอกจากนั้นในการแต่งตั้งบุคคลผู้สมควรเป็นนายกรัฐมนตรีท
บัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้ประธานรัฐสภา เป็นผู้นำ
ชั้นสูงหลายๆ แต่งตั้งและเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ
ซึ่งประธานรัฐสภา ก็ได้แก่ ประธานวุฒิสภานั้นเอง

9. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 9 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม
2515 ภายหลังจากคณะปฏิวัติซึ่งมีจอมพล ถนอม กิตติขจร ได้ทำ
การยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินเป็นผลสำเร็จเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน
พ.ศ. 2514 ธรรมนูญการปกครองนี้มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 23 มาตรา

ธรรมนูญการปกครองฉบับนี้เหมือนกับธรรมนูญการปกครอง
ราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ทั้งชื่อ หลักการและแนวทางในการปฏิบัติ
กล่าวคือ สภานิติบัญญัติมีสมาชิกมาจากการแต่งตั้งทั้งหมด ข้าราชการ
ประจำมีสิทธิเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ทั้งในคณะรัฐมนตรี
และในสภานิติบัญญัติได้ในขณะเดียวกัน การให้อำนาจพิเศษตามมาตรา
17 แก่นายกรัฐมนตรีมีขอบข่ายในการใช้บังคับกับการกระทำต่าง ๆ กว้าง
ขวางขึ้น โดยถือว่าการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายเศรษฐกิจ ของ
ประเทศ หรือก่อความหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอัน
ดีของประชาชน หรือทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือบั่นทอนอนามัย
ของประชาชนเป็นการกระทำที่ผิดร้ายแรงเท่ากัน การกระทำอันเป็น
การบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ นอกจากนั้นยังบัญญัติให้ใช้มาตรานี้

ย้อนหลังกับการกระทำดังกล่าวที่เกิดขึ้นก่อนใช้บังคับรัฐธรรมนูญนี้ อีกด้วย

ส่วนความแตกต่างในเรื่องอื่นๆ ได้แก่การที่บัญญัติให้สภานิติบัญญัติทำหน้าที่ในการพิจารณาออกกฎหมาย และอนุมัติร่างรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐมนตรีจะเสนอมาให้พิจารณาเท่านั้น นอกจากนี้ สมาชิกสภานิติบัญญัติมีสิทธิที่จะตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องอันเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ ซึ่งต่างกับสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญการปกครอง 2502 ซึ่งไม่มีสิทธิประการนี้

10. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 10 นี้ เริ่มใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 7 ตุลาคม 2517 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 238 มาตรา

ความเป็นมาของรัฐธรรมนูญฉบับนี้เกิดหลังจากเหตุการณ์ วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 หลังจากที่จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีได้ลาออกจากตำแหน่ง โดยมีนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อร่างรัฐธรรมนูญเสนอต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2516 ประกอบด้วยกรรมการ จำนวน 18 คน โดยคณะกรรมการชุดนี้ได้นำเอารัฐธรรมนูญ ฉบับ 2492 มาเป็นแนวในการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ใช้เวลาในการยกร่างเพียง 3 เดือนเท่านั้น คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้เสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาปรับปรุงแก้ไข เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2517 จากนั้นจึงส่งร่างรัฐ

ธรรมนูญไปให้นิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาและลงมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2517 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2517

เนื่องจากคณะกรรมการได้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับ 2492 เป็นแนวทางในการพิจารณารัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงวางแนวการปกครองไว้คล้ายกับรัฐธรรมนูญฉบับปี 2492 คือ ยึดถือหลักการของ “ระบบรัฐสภา” เป็นหลักในการปกครอง โดยมีสาระสำคัญ สรุปดังนี้

รัฐสภา

ประกอบด้วย 2 สภา คือ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรรัฐสภาจะประชุมร่วมกันหรือแยกกันย่อมเป็นไปตามบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 100 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปีบริบูรณ์วาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี ในวาระแรกเมื่อครบ 3 ปี ให้ออกจากตำแหน่งกึ่งหนึ่งโดยวิธีจับสลากและได้กำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจในการออกกฎหมายและควบคุมการบริหารงานของคณะรัฐมนตรีเกือบเท่ากับสภาผู้แทนราษฎร

สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้ง มีจำนวนไม่น้อยกว่า 240 คน แต่ไม่เกิน 300 คน จำนวนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้คำนวณตามเกณฑ์ จำนวนราษฎรที่กำหนดไว้

กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
วาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอีกไม่เกิน 30 คน มีหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน พระมหากษัตริย์ทรงตั้ง นายกรัฐมนตรีจะต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและรัฐมนตรีอีกไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนรัฐมนตรีทั้งหมด จะต้องเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการตั้ง นายกรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดไว้ว่าห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีและรัฐสภาโดยเด็ดขาด ซึ่งเท่ากับมอบอำนาจให้แก่ประชาชนอย่างเต็มที่ นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้วางหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้างขวาง เช่น บุคคลจะไม่ถูกจับกุมหรือสอบสวน เพื่อให้มีการฟ้องร้องเขาในคดีอาญาโดยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเดียวกัน เป็นต้น ยิ่งกว่านั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้ประกาศอุดมการณ์ไว้อย่างแจ่มชัดว่ายึดมั่นใน “การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันจะยังผลให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ป้องกันคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและรักษาผลประโยชน์ของประชาชนชาวไทย โดยจะดำเนินการให้ความเหลื่อมล้ำในฐานะของบุคคลในทางเศรษฐกิจและสังคมลดน้อยลง”

และส่งเสริมให้ชาวนา และเกษตรกรอื่นมีกรรมสิทธิ์
ในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมตามสมควร

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

ระหว่างการใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 นี้ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม 1 ครั้ง คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2518 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2518 เป็นการแก้ไขเกี่ยวกับเรื่องให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ แต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาแทนประธานองคมนตรี

รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2517 เริ่มประกาศใช้มาตั้งแต่วันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ.2517 และมาสิ้นสุดลงเมื่อ 6 ตุลาคม 2519 ด้วยเกิดการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน โดยการนำของพลเรือเอกสฤษดิ์ ชลออยู่ คิดเป็นเวลาในการใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ 2 ปี

นักวิชาการบางท่านตั้งข้อสังเกตว่ารัฐธรรมนูญทุกฉบับของไทยที่เคยใช้กันมานั้น มีทั้งที่เป็นประชาธิปไตยและเป็นเผด็จการมีทั้งที่มีอายุการใช้ระยะสั้นและระยะยาว รัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับเป็นเวลานาน ๆ ได้แก่ฉบับ ที่ใช้ประโยชน์และอำนาจพิเศษแก่กลุ่มข้าราชการประจำทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนส่วนรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับอยู่ได้ไม่นานนั้นมักจะ ได้แก่ฉบับที่ให้อำนาจและสิทธิเสรีภาพ อย่างกว้างขวางแก่ประชาชน และถือว่ารัฐธรรมนูญฉบับที่ 10 คือรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจและสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนอย่างกว้างขวาง จึงทำให้เวลาใช้บังคับได้เพียง 2 ปีเท่านั้น

11. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 11 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2519 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 29 มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกาศใช้ภายหลังที่คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ได้ทำการยึดอำนาจการปกครอง และยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519

แนวทางการปกครองประเทศตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีแนวทางเช่นเดียวกับธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 และธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 กล่าวคือ

รัฐสภา ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ประกอบด้วย สมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่า 300 คน แต่ไม่เกิน 400 คน ทำหน้าที่นิติบัญญัติ

นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี จะเป็นสมาชิกสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดินไม่ได้ และส่วนที่แตกต่างออกไปจากธรรมนูญการปกครองดังกล่าวข้างต้นก็คือ จะเป็นข้าราชการประจำหรือพนักงานของหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำหรือดำรงตำแหน่งใดในกิจการที่ดำเนินธุรกิจเพื่อหากำไรมิได้

นอกจากนี้ให้มีสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรีคณะหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยบุคคลในคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน มีหน้าที่ให้ความเห็นในเรื่องใด ๆ ตามที่นายกรัฐมนตรีปรึกษา และให้คณะรัฐมนตรีและสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี ร่วมกันกำหนดแนวนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ

และที่สำคัญที่สุดซึ่งเหมือนกันก็คือ บทบัญญัติที่ให้อำนาจพิเศษ แก่นายกรัฐมนตรี ตามมาตรา 21 ในการป้องกัน ระวังหรือปราบปราม การกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือการกระทำ อันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ของประชาชน หรือการกระทำอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน เช่นเดียวกับมาตรา 17 ของธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 และ พ.ศ. 2515 ซึ่งมีผลใช้บังคับย้อนหลังกับกรณีที่เกิดขึ้นได้ด้วย

อย่างไรก็ดีสิ่งที่แตกต่างออกไปของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็คือแผน พัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ๗ ไล่ 4 ปี คือ

ระยะสี่ปีแรก เป็นระยะฟื้นฟูเสถียรภาพของประเทศ ทั้งทาง เศรษฐกิจและการเมือง ในระยะนี้ให้สภาพิรูปการปกครองแผ่นดิน ซึ่งมีสมาชิกที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน เพียงประเภทเดียว ขณะเดียวกันก็จะเร่งเร้าให้ประชาชนเกิดความสนใจ และตระหนักในหน้าที่ของตน

ระยะสี่ปีที่สอง เป็นระยะที่ให้ราษฎรมีส่วนในการบริหารราชการ แผ่นดินมากขึ้น โดยจัดให้มีรัฐสภาอันประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสมาชิกมาจากการเลือกตั้ง และวุฒิสภาซึ่งสมาชิกมาจากการแต่งตั้ง ทั้งสองสภานี้จะมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน เท่าเทียมกัน

ระยะสี่ปีที่สาม ขยายอำนาจของสภาผู้แทนราษฎรให้มากขึ้น และลดอำนาจของวุฒิสภาลงเท่าที่จะทำได้ต่อนั้นไปถ้าราษฎรตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบของตนที่มีต่อชาติบ้านเมือง ในระบอบประชาธิปไตยดีแล้ว ก็อาจยกเลิกวุฒิสภาให้เหลือแต่สภาผู้แทนราษฎร

12. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 12 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2520 หลังจากที่คณะปฏิวัติทำการยึดอำนาจ การปกครองประเทศ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2520 และยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2519 โดยมีเหตุผลว่าปรารถนาที่จะเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจ สังคม ความสามัคคีของชนในชาติ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความสงบสุขของประชาชนตลอดจนสร้างเสริมความสัมพันธ์กับนานาประเทศ เพื่อให้เกิดความมั่นคงทั้งภายในภายนอกราชอาณาจักร ธรรมนูญฉบับนี้มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 32 มาตรา

รัฐสภา ตามธรรมนูญฉบับนี้คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติประกอบด้วยสมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่า 300 คน แต่ไม่เกิน 400 คน

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีหน้าที่เพียง 2 ประการ คือจัดทำ รัฐธรรมนูญและพิจารณาร่างพระราชบัญญัติเท่านั้น ในการจัดทำรัฐธรรมนูญนั้นบทบัญญัติของธรรมนูญการปกครองฉบับนี้มีความมุ่งหมายให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติจัดทำไปแล้วเสร็จภายในปี 2521 และจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปภายในปีเดียวกัน

ประเด็นสำคัญของธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ที่แตกต่างจากธรรมนูญการปกครองฉบับอื่น ๆ ก็คือ มีการตั้งองค์กรหนึ่งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่คอยควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีอีกทอดหนึ่ง กล่าวคือ

ให้มีสภานโยบายแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วยบุคคลในคณะปฏิวัติ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2520 นั้นเอง สภานโยบายแห่งชาตินี้มีอำนาจหน้าที่กำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐ และให้ความคิดเห็นแก่คณะรัฐมนตรีในการบริหารราชการแผ่นดิน มีปัญหาเกี่ยวกับนโยบายสำคัญ หรือเมื่อนายกรัฐมนตรีขอให้พิจารณาปัญหาใด ประธานสภานโยบายแห่งชาติ จะเสนอปัญหานั้นให้ที่ประชุมร่วมระหว่างสมาชิกสภานโยบายแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาวินิจฉัยก็ได้ และเมื่อที่ประชุมร่วมมีมติเป็นประการใดแล้ว ให้คณะรัฐมนตรีดำเนินการให้เป็นไปตามนั้น การประชุมร่วมกันมีประธานสภานโยบายแห่งชาติเป็นประธาน

นอกจากนี้การแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำกราบบังคมทูลของประธานสภานโยบายแห่งชาติด้วย สำหรับนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีนั้นจะเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ขณะเดียวกันไม่ได้

และที่สำคัญที่สุดที่ธรรมนูญปกครองนี้บัญญัติไว้เช่นเดียวกับธรรมนูญการปกครองฉบับอื่น ๆ ก็คือ การให้อำนาจพิเศษแก่นายกรัฐมนตรีในการป้องกัน ระวังหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือการกระทำอันเป็นการก่อกวนหรือ

คุณภาพอนามัยของประชาชน หรือการกระทำอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน ซึ่งมีผลย้อนหลังไปถึงการกระทำดังกล่าว ก่อนวันประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ด้วย

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับนี้ ใช้บังคับมาจนกระทั่งวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2521 จึงถูกยกเลิกไปเพราะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งก็คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน

13. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521

ก. ความเป็นมาของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

โดยที่คณะปฏิวัติได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2520 โดยมีพลเรือเอกสฤษดิ์ ชลออยู่ เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ เป็นผลให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519 สิ้นสุดลง

ในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2520 คณะปฏิวัติได้นำธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ในการที่จะประกาศใช้เป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองและบริหารประเทศ โดยประกาศใช้วันที่ 9 พฤศจิกายน 2520 ในธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับนี้ได้ปรากฏเจตนารมณ์อย่างชัดเจนในการที่จะให้มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อให้มีการเลือกตั้งทั่วไปภายในปีพุทธศักราช 2521 โดย

ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นองค์กรที่มีหน้าที่จัดทำตามความในคำ
ปรารภตอนหนึ่งว่า คณะปฏิวัติจะให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ
ใหม่ โดยใช้สภานิติบัญญัติแห่งชาติจัดร่างขึ้นตามเป้าหมายที่กำหนด
ไว้ให้มีการเลือกตั้งปีพุทธศักราช 2521

ตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับนี้ได้บัญญัติให้สภา
นิติบัญญัติแห่งชาติประกอบด้วยสมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่าสามร้อยคน
แต่ไม่เกินสี่ร้อยคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้มีสัญชาติไทย
โดยกำเนิด ตามที่ประธานสภานโยบายแห่งชาตินำความกราบบังคมทูล
ในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2520 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
แต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จำนวน 360 คน

การดำเนินการจัดทำรัฐธรรมนูญ

1. การตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร
พุทธศักราช 2520 และตามขั้นตอนที่บัญญัติไว้ในธรรมนูญการ
ปกครองราชอาณาจักรฉบับนี้ ในคราวประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ
ครั้งที่ 2/2520 สมัยสามัญ วันที่ 1 ธันวาคม 2520 ที่ประชุมได้แต่งตั้ง
คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญตามมาตรา 9 แห่งธรรมนูญการปกครอง
ราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ทั้งนี้ เพื่อเป็นผู้ดำเนินการยกร่าง
รัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยกรรมาธิการ 35 คน โดยคณะรัฐมนตรีเสนอ
ชื่อผู้ที่มีได้เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นกรรมาธิการ จำนวน
10 คน ส่วนอีก 25 คน เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติซึ่งที่ประชุม
เลือก

2. การพิจารณาของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

เมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีมติแต่งตั้ง คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเพื่อทำหน้าที่พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเสนอ ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติแล้ว คณะกรรมการชุดนี้ได้เริ่มประชุมกันเป็นครั้งแรกเมื่อวันศุกร์ที่ 2 ธันวาคม 2520 โดยได้เลือกนายจิตติ ติงศภัทย์ เป็นประธานคณะกรรมการ นายมีชัย ฤชุพันธุ์ เป็นเลขานุการคณะกรรมการและนายอักษราทร จุฬารัตน เป็นผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ

ในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีร่างรัฐธรรมนูญโดยได้พิจารณาถึงโครงสร้างของรัฐธรรมนูญ รวมทั้งข้อแตกต่างของรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ และได้มอบหมายให้เลขานุการฯ เป็นผู้กำหนดโครงสร้างรัฐธรรมนูญกว้าง ๆ เพื่อให้คณะกรรมการพิจารณา ส่วนเรื่องข้อคิดเห็นของประชาชนนั้น คณะกรรมการได้มอบหมายให้เลขานุการฯ สรุประเด็นเสนอต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณา

เลขานุการฯ ได้เสนอโครงสร้างของรัฐธรรมนูญต่อที่ประชุมคณะกรรมการดังนี้

เค้าโครงการพิจารณาหลักการของรัฐธรรมนูญ

1. คำปรารภ

จะกำหนดในลักษณะใดเท่าที่ผ่านมาจะกล่าวถึงความเป็นมาของระบอบการปกครองและเหตุที่มาของรัฐธรรมนูญที่พิจารณายกร่างขึ้น

2. บททั่วไป

2.1 ชื่อประเทศและรูปของรัฐ

2.2 ระบอบการปกครอง

2.3 เจ้าของอำนาจอธิปไตยและการใช้อำนาจอธิปไตย

3. พระมหากษัตริย์

3.1 ฐานะ

3.2 อำนาจ

3.3 ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

3.4 การสืบราชสมบัติ

3.4.1 กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467

3.4.2 การได้รับความเห็นชอบจากฝ่ายนิติบัญญัติ

3.4.3 การแก้ไขเพิ่มเติมกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467 จะกระทำได้หรือไม่เพียงใด

4. สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

5. หน้าที่ของชนชาวไทย

6. แนวนโยบายแห่งรัฐจะสมควรบัญญัติไว้หรือไม่เพียงใด

7. นิติบัญญัติ

7.1 จะมีกี่สภา จะเรียกชื่ออย่างไร ใครเป็นประธานสภา

7.2 สภาที่มีจะประกอบด้วยสมาชิกที่มาจาก การแต่งตั้งและหรือ

เลือกตั้งอย่างไร

7.3 คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นสมาชิกของสภาที่มาจากการแต่งตั้งควรจะกำหนดไว้หรือไม่เพียงใด

7.4 คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาที่มาจากการเลือกตั้งจะควรกำหนดไว้หรือไม่เพียงใด รวมทั้งคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามในขณะสมัครรับเลือกตั้ง

7.5 คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้เลือกตั้ง จะควรกำหนดไว้หรือไม่เพียงใด

7.6 หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งบางประการที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

7.7 อายุของสภา

7.8 การเริ่มต้นและสิ้นสุดของสมาชิกภาพของสมาชิกสภา

7.9 อำนาจของสภา

7.9.1 สิทธิเสนอร่างพระราชบัญญัติแต่ละสภาจะกระทำได้แค่ไหนเพียงใด

7.9.2 สิทธิในการยับยั้งการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติของแต่ละสภา

7.9.3 อำนาจในการควบคุมฝ่ายบริหารของแต่ละสภาควรมีหรือไม่อย่างไร

7.9.3.1 การตั้งกระทู้ถาม

7.9.3.2 การเปิดอภิปรายในลักษณะต่างๆ

7.9.3.3 อื่น ๆ

8. บริหาร

8.1 ควรกำหนดจำนวนรัฐมนตรีหรือไม่เพียงใด

- 8.2 คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นรัฐมนตรี
 - 8.3 ก่อนที่คณะรัฐมนตรีจะเข้าบริหารราชการแผ่นดิน จะต้องแถลงนโยบายและได้รับความไว้วางใจจากสภาก่อนหรือไม่เพียงใด
 - 8.4 การดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของรัฐมนตรี
 - 8.5 อำนาจของฝ่ายบริหาร
 - 8.5.1 ในการบริหารราชการแผ่นดินทั่วไป
 - 8.5.2 ในการเสนอและออกกฎหมาย
 - 8.5.3 การยุบสภา
 - 8.6 ความสัมพันธ์กับฝ่ายนิติบัญญัติควรบัญญัติในรูปรัฐบาลระบบรัฐสภาหรือควรแยกฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารจากกันแค่ไหนเพียงใด
9. ตุลาการ
- 9.1 อำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี
 - 9.2 การแต่งตั้ง ย้าย และถอดถอนผู้พิพากษาตุลาการ
10. องค์กรหรือสถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่วินิจฉัยกฎหมายว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ
11. การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ จะให้กระทำได้แค่ไหนเพียงใด
12. องค์กรหรือสถาบันทางการเมืองอื่นที่ควรกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ
13. เรื่องอื่นๆ ทั้งในหลักใหญ่และรายละเอียดที่ควรพิจารณাবัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ
- ก่อนที่คณะกรรมการจะได้พิจารณาเค้าโครงการพิจารณาหลักการของรัฐธรรมนูญตามที่เลขานุการฯ เสนอมานั้น คณะกรรมการได้มีมติให้กรรมการทุกคนได้แสดงความคิดเห็นถึงแนวทางของระบบการปกครองที่ควรจะเป็นหลักการในการนำไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

ซึ่งความคิดเห็นของกรรมาธิการที่เสนอนั้นสรุปได้ 3 แนวทางคือ

1. เห็นควรที่จะนำหลักการของรัฐธรรมนูญ ฉบับพุทธศักราช 2511 และฉบับพุทธศักราช 2517 มาเป็นหลักในการพิจารณา แต่มีอีกความเห็นหนึ่งควรที่จะนำหลักการของรัฐธรรมนูญ ฉบับพุทธศักราช 2511 มาเป็นหลักในการพิจารณาเพียงฉบับเดียว

2. เห็นควรที่จะบัญญัติรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามหลักการของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทยและให้สภาผู้แทนราษฎรมีข้อกำหนดขีดคั่นให้น้อยที่สุด โดยใช้รูปแบบการปกครองระบบรัฐสภา เพื่อที่จะให้มีการพัฒนาทางการเมืองเป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย

3. เห็นควรที่จะบัญญัติรัฐธรรมนูญให้องค์กรต่าง ๆ ที่เป็นกลไกทางการเมืองในการปกครองและบริหารประเทศ ดำเนินกิจกรรมไปด้วยความราบรื่นและมีเสถียรภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายบริหาร โดยพิจารณาจากการเมืองในอดีตที่ผ่านมา ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร

สำหรับความคิดเห็นแนวทางที่สามนั้นมีประเด็นสำคัญ 2 ประการคือ ใช้ระบบแยกอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารและใช้ระบบรัฐสภา ซึ่งมีจุดประสงค์ที่จะบัญญัติรัฐธรรมนูญให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองนั่นเอง จากนั้นคณะกรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญได้พิจารณาเค้าโครงการพิจารณาหลักการของรัฐธรรมนูญตามที่เลขานุการฯ ได้เสนอมาพร้อมด้วยความคิดเห็นของกรรมาธิการในแนวทางของระบบการ

ปกครองที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างละเอียดในหลักบ่อย ๆ ของแต่ละหัวข้อตามเค้าโครงที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เมื่อพิจารณาเสร็จแล้วคณะกรรมการจึงได้มอบหมายให้เลขานุการฯ ดำเนินการยกร่างบทบัญญัติตามหลักการที่คณะกรรมการได้มีมติเห็นชอบเสนอต่อคณะกรรมการพิจารณา

ในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญที่เลขานุการฯ ได้เสนอนั้น คณะกรรมการได้พิจารณาเรียงลำดับตั้งแต่มาตราแรกจนถึงมาตราสุดท้าย การพิจารณาในขั้นตอนนี้คณะกรรมการได้มีการนำหลักการที่ได้ลงมติไปแล้วบางประการขึ้นมาทบทวนใหม่ด้วยทั้งนี้เพื่อความละเอียดรอบคอบในการพิจารณา

สำหรับคำปรารภนั้น คณะกรรมการได้มอบหมายให้ ศจ.ดร.อดุล วิเชียรเจริญ กรรมการ เป็นผู้ดำเนินการร่าง เพื่อนำมาเสนอคณะกรรมการพิจารณา ซึ่งคำปรารภนี้ได้พิจารณาหลังจากได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญมาตราต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว ในการดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการนี้ใช้เวลาการดำเนินการประมาณ 6 เดือนเศษ ร่างรัฐธรรมนูญนี้มีทั้งหมด 191 มาตรา คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้มีหนังสือ ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2521 นำส่งร่างรัฐธรรมนูญต่อประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เพื่อเสนอให้ที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาตามมาตรา 10 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ซึ่งในคราวประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 29/2521 วันศุกร์ที่ 9 มิถุนายน 2521 ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้แจ้งให้ที่ประชุมทราบเกี่ยวกับการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญว่าจะส่งร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวให้สมาชิกพิจารณา

ล่วงหน้าเป็นเวลาสองสัปดาห์ก่อนที่จะพิจารณาในวาระที่ 1

3. การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในวาระที่ 1 และ วาระที่ 2

เมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้รับร่างรัฐธรรมนูญ จากคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญแล้ว สภานิติบัญญัติแห่งชาติจะต้องพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวนั้นเป็นสามวาระตามที่ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรพุทธศักราช 2520 ได้กำหนดไว้

การพิจารณาในวาระที่ 1

ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้จัดร่างรัฐธรรมนูญ ที่คณะกรรมการกรรมาธิการร่างเสร็จแล้วเข้าระเบียบวาระการประชุมเป็นเรื่องด่วน โดยเสนอให้ที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติในคราวประชุมครั้งที่ 32/2521 วันพฤหัสบดีที่ 29 มิถุนายน 2521 ในขั้นตอนนี้ข้อบังคับการประชุมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ.2521 ข้อ 102 ได้กำหนดให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติวินิจฉัยว่าจะรับร่างรัฐธรรมนูญไว้พิจารณาหรือไม่ ในการพิจารณาวินิจฉัยนี้ที่ประชุมได้ลงมติให้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนี้ เป็นรายหมวดไปตามลำดับเริ่มตั้งแต่คำปรารภ ในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนี้สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้อภิปรายแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม จากร่างรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการกรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญได้เสนอต่อสภา และคณะกรรมการได้ชี้แจงเหตุผล ในการร่าง สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ประชุมพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น 3 ครั้ง จึงมีการลงมติ ผลของการลงมติปรากฏว่า สมาชิก

เห็นชอบด้วยในการร่างรัฐธรรมนูญไว้พิจารณา 276 คน สมาชิกไม่เห็นชอบ 2 คน สมาชิกงดออกเสียง 2 คน สมาชิกไม่อยู่ในที่ประชุมหรือไม่มาประชุม 79 คน

มติของที่ประชุมเป็นเสียงเห็นชอบ 276 คนนั้น ถือว่าเป็นจำนวนไม่ต่ำกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ตามข้อบังคับการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จึงเป็นมติของที่ประชุมให้รับร่างรัฐธรรมนูญนี้ไว้พิจารณาในลำดับต่อไปเป็นวาระที่สอง

การพิจารณาในวาระที่ 2

การพิจารณาในวาระที่ 2 เป็นไปตามข้อบังคับการประชุมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติข้อ 103 กำหนดให้การพิจารณาในวาระที่สองให้สภาตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนั้น โดยคณะกรรมการจะมีจำนวนเท่าใดและจะประกอบด้วยบุคคลซึ่งมิได้เป็นสมาชิกหรือไม่ ให้เป็นไปตามมติของสภา

ดังนั้น ในคราวประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 36 วันพฤหัสบดีที่ 13 กรกฎาคม 2521 หลังจากที่สภาได้ลงมติรับร่างรัฐธรรมนูญไว้พิจารณาแล้ว ที่ประชุมได้ลงมติตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญประกอบด้วยสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติทั้งหมดจำนวน 35 คน

สำหรับสมาชิกอื่นที่ไม่ได้เป็นกรรมการ หากเห็นสมควรแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวเป็นประการใด ข้อบังคับการประชุมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ข้อ 104 ได้กำหนดให้สมาชิกมีสิทธิเสนอคำแปรญัตติเป็นหนังสือต่อประธานคณะกรรมการภายในเวลาที่สภา

กำหนด ซึ่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติกำหนดระยะเวลาให้สมาชิกยื่นคำ
แปรญัตติภายในเวลา 30 วัน นับแต่วันที่สภาลงมติรับร่างรัฐธรรมนูญ
นั้นไว้พิจารณา

ส่วนระยะเวลาการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการ
นั้น สภานิติบัญญัติแห่งชาติมิได้กำหนดเวลาไว้ว่าจะต้องดำเนินการ
พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาเท่าใด

4. การพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐ ธรรมนูญ

คณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญได้มีการประชุมครั้ง
แรกเมื่อวันอังคารที่ 18 กรกฎาคม 2521 ที่ประชุมได้พิจารณาเลือก
พลโทเฉลิมชัย จารุวัตร์ เป็นประธานคณะกรรมการและเลือกพลโท
สันต์ จิตรปฏิมา เป็นเลขานุการคณะกรรมการ จากนั้นได้พิจารณา
กำหนดแนวทางในการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งปรากฏ
ผลดังนี้

1. คณะกรรมการได้มีมติให้ตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อทำหน้าที่แก้ไข
เพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตราต่าง ๆ ของร่างรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตาม
มติของที่ประชุมคณะกรรมการแล้วเสนอต่อที่ประชุม ซึ่งคณะทำงาน
ดังกล่าวนี้มีนายอมร จันทรสมบูรณ์ เป็นประธาน

2. คณะกรรมการได้กำหนดหลักการในการดำเนินการพิจารณาร่าง
รัฐธรรมนูญ โดยยึดถือหลักความมั่นคงของชาติ ความผาสุกของ
ประชาชนและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นหลักในการแก้ไข

ปรับปรุงร่างรัฐธรรมนูญ โดยมีข้อมูลประกอบการพิจารณาคือ คำแปร
ญัตติของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ความคิดเห็นของกรรมการ
แต่ละคน ความคิดเห็นของสมาชิกในการพิจารณาในวาระที่ 1 และ
ความคิดเห็นของสื่อมวลชนและบุคคลในวงการต่าง ๆ

3. คณะกรรมการได้กำหนดขั้นตอนการพิจารณา ร่างรัฐ
ธรรมนูญโดยจะพิจารณาไปตามลำดับหมวดและมาตราไป ส่วนหมวดใด
ที่มีปัญหายุ่งยากคณะกรรมการก็จะพิจารณาในหลักการทั่ว ๆ ไป
ก่อนแล้วจึงพิจารณาเป็นรายมาตราไป เมื่อคณะกรรมการได้มีมติ
ในหลักการเป็นเช่นใดแล้ว ก็จะมอบหมายให้คณะทำงานไปพิจารณา
แก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติของร่างรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามหลักการ
ดังกล่าว เพื่อนำมาเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาอีกครั้ง
หนึ่ง ส่วนคำปรารภและบทเฉพาะกาลนั้น คณะกรรมการจะได้
พิจารณาภายหลัง เมื่อได้พิจารณาแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติในมาตรา
ต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้คำปรารภและบทเฉพาะกาลมีเนื้อหา
สอดคล้องกับเนื้อความในมาตราต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญ

4. ในการพิจารณาหมวดรัฐสภา คณะกรรมการมีมติไม่เห็น
ด้วยกับหลักการของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญที่กำหนด ให้
รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร โดยคณะกรรมการ
พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเห็นว่ารัฐสภามีสภาผู้แทน เพียงสภาเดียว
คณะกรรมการจึงได้มอบหมายให้คณะทำงานไปพิจารณาแก้ไข
ปรับปรุงบทบัญญัติมาตราต่าง ๆ ในหมวดนี้ให้มีสภาผู้แทนราษฎร
สภาเดียว ตามมติของที่ประชุมพร้อมทั้งแก้ไขบทบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยว
ข้องให้เป็นไปตามหลักการดังกล่าวด้วย มาเสนอต่อที่ประชุม คณะ

กรรมการเพื่อพิจารณาพร้อมกับการพิจารณาคำแปรญัตติของสมาชิก
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ

5. ในขั้นตอนการพิจารณาของคณะกรรมการนี้ ได้มีสมาชิก
เสนอคำแปรญัตติแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตราต่าง ๆ ของร่างรัฐ-
ธรรมนูญเป็นจำนวนทั้งสิ้น 54 ราย คณะกรรมการ ก็ได้ดำเนินการ
พิจารณา เมื่อกรรมการได้พิจารณาแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติในมาตรา
ต่าง ๆ ของร่างรัฐธรรมนูญพร้อมทั้งคำแปรญัตติที่สมาชิกเสนอให้คณะ
กรรมการพิจารณาเสร็จแล้ว คณะกรรมการได้จัดทำรายงานผล
การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนี้ต่อประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อ
เสนอให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาต่อไปเมื่อวันที่ 29 กันยายน
2521

5. การพิจารณาเรียงตามลำดับมาตราของสภานิติบัญญัติ แห่งชาติ

สภานิติบัญญัติแห่งชาติเริ่มประชุมพิจารณาเรียงตามลำดับมาตรา
ตั้งแต่ในคราวประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 57/2521 วัน
พฤหัสบดีที่ 12 ตุลาคม 2521 จนกระทั่งเมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้
พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในหมวด 6 ซึ่งว่าด้วย
รัฐสภาที่คณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเสนอมานั้น ให้มี
สภาเดียว คือ สภาผู้แทนราษฎร แต่ที่ประชุมได้มีมติเห็นชอบให้คณะ
กรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนำร่างรัฐธรรมนูญหมวด 6 นี้ ไป
พิจารณาแก้ไขให้สอดคล้องกับความเห็นของสมาชิกสภานิติบัญญัติ
แห่งชาติที่จะให้รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร พร้อม
ทั้งมาตราที่เกี่ยวข้องและบทเฉพาะกาลไปพิจารณาใหม่ ซึ่งที่ประชุม

มีมติเห็นชอบด้วยคะแนนเสียง 195 ต่อ 1 ในคราวประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 66/2521 วันพฤหัสบดีที่ 2 พฤศจิกายน 2521 และให้นำร่างรัฐธรรมนูญที่ไปพิจารณาใหม่นี้มาเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติภายในวันพฤหัสบดีที่ 9 พฤศจิกายน 2521

ในการพิจารณาแก้ไขใน “หมวด 6 สภาผู้แทนราษฎร” ตามร่างที่คณะกรรมการธิการเสนอต่อที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติให้เป็น “หมวด 6 รัฐสภา” ซึ่งประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร ตามมติของสภานิติบัญญัติแห่งชาตินั้น คณะกรรมการธิการได้พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติม หมวด 7 คณะรัฐมนตรี หมวด 10 ตุลาการรัฐธรรมนูญ หมวด 11 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ บทเฉพาะกาลและมาตราที่เกี่ยวข้องกับหมวด 6 นี้ด้วย เพื่อให้สอดคล้องกันโดยถือร่างของคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเป็นหลักประกอบกับคำแปรญัตติของสมาชิกที่ขอสงวนคำแปรญัตติในเรื่องเกี่ยวกับบทบัญญัติ 2 สภา

คณะกรรมการธิการได้ดำเนินการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญหมวด 6 รัฐสภา และมาตราที่เกี่ยวข้องตั้งแต่วันพฤหัสบดีที่ 2 พฤศจิกายน 2521 จนถึงวันจันทร์ที่ 6 พฤศจิกายน 2521 การประชุมพิจารณา 3 ครั้ง ประธานคณะกรรมการได้ส่งบทบัญญัติที่ได้แก้ไขใหม่ พร้อมด้วยรายงานของคณะกรรมการต่อประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในวันอังคารที่ 7 พฤศจิกายน 2521

สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญต่อไปในวันพฤหัสบดีที่ 9 พฤศจิกายน 2521 จนจบร่างในวันศุกร์ที่ 24 พฤศจิกายน 2521 หลังจากนั้นสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้ประชุมพิจารณาเป็น

การสรุปเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำ ในวันที่ 29 และวันพฤหัสบดีที่ 30 พฤศจิกายน 2521 เป็นการจบการพิจารณาในวาระที่ 2

6. การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในวาระที่ 3

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ได้กำหนดให้การพิจารณาในวาระที่ 3 กระทำได้เมื่อการพิจารณาในวาระที่ 2 ได้ล่วงพ้นไปแล้วสิบห้าวันซึ่งที่ประชุมได้มีมติให้มีการประชุมเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่ 3 ในวันที่จันทร์ที่ 18 ธันวาคม 2521 เริ่มตั้งแต่เวลา 09.30 นาฬิกา

ในการประชุมเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่ 3 ดังกล่าวนี้มีสมาชิกมาประชุม 342 คน พลอากาศเอกทนะริน หงสกุล ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้เชิญสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นผู้ตรวจนับคะแนน 5 คนคือ พลตรี กมล พิจิตรคดีพล พลอากาศตรี จรรยา สุคนธทรัพย์ ร้อยตำรวจโท ชาญ มนูญธรรม คุณหญิงนันทกา สุประภาตะนันท์ และนางเต็มสิริ บุญยสิงห์

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ได้กำหนดให้การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่ 3 เป็นการลงคะแนนโดยวิธีเรียกชื่อและต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ผลการลงมติปรากฏว่า มีสมาชิกเห็นชอบด้วย 330 คน สมาชิกไม่เห็นชอบ 9 คน สมาชิกงดออกเสียง 3 คน

มติของที่ประชุมเป็นเสียงเห็นชอบด้วย 330 คนนั้น ถือว่าเป็นจำนวนไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเป็นอันว่าสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีมติให้ความเห็นชอบในการนำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระมหากษัตริย์ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญต่อไป

เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2521 พลอากาศเอก เหวริน ทงสกุล ประธานสภานิติบัญญัติ ได้นำร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 22 ธันวาคม 2521 เป็นต้นไป มีจำนวนมาตราทั้งสิ้น 206 มาตรา

ข. ลักษณะสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

เนื่องจากคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้นำหลักการของรัฐธรรมนูญฉบับปี 2511 และรัฐธรรมนูญฉบับปี 2517 มาเป็นหลักในการพิจารณา รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงวางแนวการปกครองไว้คล้ายกับรัฐธรรมนูญทั้ง 2 ฉบับ ข้างต้น กล่าวคือยึดหลักการของ “ระบบรัฐสภา” เป็นหลักในการปกครอง โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

รัฐสภา ประกอบด้วย 2 สภา คือ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร รัฐสภาจะประชุมร่วมกันหรือแยกกัน ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

วุฒิสภา วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความรู้ความชำนาญในวิชาการหรือกิจการต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน มีสัญชาติไทย โดยการเกิดมีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปีบริบูรณ์ และไม่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองหนึ่งพรรคการเมืองใด

สมาชิกวุฒิสภานี้มีจำนวนไม่เกินสามในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทนราษฎร วาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี ในวาระเริ่มแรกเมื่อครบ 2 ปี ให้ออกจากตำแหน่งจำนวนหนึ่งในสาม โดยวิธีจับสลากและเมื่อครบ 4 ปี ให้สมาชิกวุฒิสภาในจำนวนที่เหลือจากการจับสลากออกเมื่อครบ 2 ปีแรก ออกจากตำแหน่งเป็นจำนวนหนึ่งในสองของจำนวนดังกล่าวโดยวิธีจับสลาก หากจำนวนที่คำนวณได้มีเศษให้ปัดเศษทิ้ง และได้กำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจในการออกกฎหมายและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีเกือบเท่ากับสภาผู้แทนราษฎร

สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้ง โดยคำนวณตามเกณฑ์จำนวนราษฎรแต่ละจังหวัดตามหลักฐานการทะเบียนราษฎรที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนปีที่มีการเลือกตั้งหนึ่งแสนห้าหมื่นคนต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคน จังหวัดใดมีราษฎรไม่ถึงหนึ่งแสนห้าหมื่นคนให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นได้หนึ่งคน ถ้าจังหวัดใดมีราษฎรเกินหนึ่งแสนห้าหมื่นคนก็ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนต่อจำนวนราษฎรทุกหนึ่งแสนห้าหมื่น เศษหนึ่งแสนห้าหมื่นถ้าถึงเจ็ดหมื่นห้าพันหรือกว่านั้น ให้นับเป็นหนึ่งแสนห้าหมื่น วาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอีกไม่เกิน 44 คน มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ตั้งนายกรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดไว้ว่าในการดำเนินนโยบายบริหารราชการแผ่นดินรัฐมนตรีต้องรับผิดชอบต่อสภาผู้แทนราษฎร ในหน้าที่ของตนและต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อสภาผู้แทนราษฎร ในนโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรีและกำหนดห้ามมิให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี (ยกเว้นในช่วงใช้บทเฉพาะกาล) ซึ่งเหล่านี้เท่ากับมอบอำนาจให้ประชาชนอย่างเต็มที่ นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้วางหลักสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้างขวาง ยิ่งไปกว่านั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้ประกาศอุดมการณ์ในการปกครองของชาติไว้อย่างชัดเจนว่า “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข”

พรรคการเมือง หลักการเกี่ยวกับองค์กรพรรคการเมืองนั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ได้นำมาบัญญัติไว้ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสังกัด พรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่พรรคเดียว (ยกเว้นช่วงใช้บทเฉพาะกาล)
2. กำหนดให้พรรคการเมืองต้องส่งสมาชิกพรรคเข้าสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดรวมกันไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดที่จะพึงมีในการเลือกตั้งครั้งนั้น ถ้าส่งไม่ครบตามที่กำหนดให้ยุบพรรคการเมืองนั้นเสีย
3. ในแต่ละเขตเลือกตั้งพรรคการเมืองต้องส่งสมาชิกเข้าสมัคร

รับเลือกตั้งเป็นคณะให้ครบจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในเขตเลือกตั้งและจะส่งได้คณะเดียวในเขตเลือกตั้งหนึ่งเขต

4. เมื่อพรรคการเมืองส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งแล้วจะถอนการสมัครรับเลือกตั้งมิได้

5. หลักการสร้างระบบพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็งเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการควบคุมสมาชิกในพรรคโดยเฉพาะสมาชิกที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพ้นจากตำแหน่งเมื่อลาออกจากสมาชิกพรรคหรือพรรคมีมติให้ออก

6. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเสนอร่างพระราชบัญญัติ จะกระทำได้เมื่อพรรคการเมืองที่ตนสังกัดมีมติให้เสนอได้และต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรครับรองไม่น้อยกว่า 20 คน

7. กำหนดให้พรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกครบตามที่กำหนดเท่านั้น จึงจะเป็นพรรคการเมืองที่มีสิทธิส่งสมาชิกของพรรคลงสมัครรับเลือกในการเลือกตั้งทั่วไปที่มีขึ้นได้ในแต่ละครั้ง

สาระสำคัญ ๆ ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ตามที่ได้สรุปมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญก็ดี คณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญก็ดีจะเน้นและให้ความสำคัญเป็นกรณีพิเศษในการพิจารณาถึงองค์ประกอบสำคัญที่เป็นองค์กรในการปกครองและบริหารราชการแผ่นดิน 2 องค์กร คือ รัฐสภาอันเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติและคณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจบริหาร ซึ่งสามารถแยกเป็นส่วนย่อยได้ดังนี้

1. รัฐสภา ได้แก่

1.1 ลักษณะของรัฐสภา

- 1.2 วุฒิสภา
- 1.3 พรรคการเมืองและการเลือกตั้ง
- 1.4 การเสนอร่างพระราชบัญญัติ
- 1.5 การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ
2. คณะรัฐมนตรี
 - 2.1 คุณสมบัติของรัฐมนตรี
 - 2.2 การแถลงนโยบาย
 - 2.3 การยุบสภา

จากนั้นคณะกรรมการฯ ได้พิจารณาเค้าโครงการพิจารณาหลักการของรัฐธรรมนูญพร้อมทั้งความคิดเห็นของคณะกรรมการเกี่ยวกับแนวทางของระเบียบการปกครองที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในหลักการย่อย ๆ เพื่อนำไปบัญญัติเป็นมาตราต่าง ๆ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเนื้อหาสาระก็เป็นเช่นเดียวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยระบบรัฐสภาอันมีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันที่เป็นจุดเด่นของรัฐธรรมนูญนี้ก็คือการเพ่งจุดไปที่พรรคการเมืองที่เป็นกลไกอันจะก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองทั้งรัฐบาลและรัฐสภา ซึ่งได้กำหนดหลักการเกี่ยวกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้งเอาไว้เพื่อที่จะสร้างระบบพรรคการเมืองให้เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักการเกี่ยวกับพรรคการเมืองนั้นได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นที่เกี่ยวกับองค์กรพรรคการเมือง

บทเฉพาะกาล ในช่วง 4 ปีแรกของการประกาศรัฐธรรมนูญฉบับนั้นได้มีบทบัญญัติไว้ในบทเฉพาะกาลมิให้นำบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญมาใช้บังคับหลายมาตราด้วยกัน แต่ที่เด่น ๆ นั้นพอสรุปประเด็นใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. การเสนอร่าง พ.ร.บ. จะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับคำรับรองจากคณะกรรมการวิสามัญวินิจจัยร่าง พ.ร.บ.เสียก่อน
2. การสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นไม่ต้องสังกัดพรรคการเมือง
3. ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้
4. การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจตามม.137 จะกระทำในการประชุมกันของรัฐสภา

ฯลฯ

ปัจจุบัน บทบัญญัติตามบทเฉพาะกาลนี้ เป็นอันไม่ใช่บังคับแล้ว

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

นับตั้งแต่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 เป็นต้นมา ได้มีการเสนอขอแก้ไขมาแล้วถึง 7 ครั้งด้วยกัน รวมร่างที่เสนอขอแก้ไข 10 ฉบับ แต่มีอยู่ 2 ครั้ง ที่ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ครั้งที่ 1 คือ ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2528 ซึ่งแก้ไขวิธีการเลือกตั้งจากรวมเขตจังหวัดเป็นหนึ่งเขตเลือกตั้งมาเป็นการแบ่งเขตเลือกตั้งตามจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและเปลี่ยนจากการลงคะแนนเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นคณะมาเป็นการลงคะแนนเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เรียงรายบุคคล ครั้งที่ 2 คือ ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2532 ซึ่งแก้ไขให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา

ส่วนประเด็นที่เคยมีความพยายามขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. สิทธิเสรีภาพชนชาวไทย มีการพยายามแก้ไข ในปีพ.ศ. 2523 โดยคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญและในปี 2525 โดยร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และคณะ ในมาตรา 24, 27, 28, 29, 30, 37 และเพิ่มเติมมาตรา 29 ทวิ โดยนำเอารัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2517 มาบัญญัติไว้แทน

2. วุฒิสภา มีการแก้ไขในมาตรา 84, 86 และเพิ่มมาตรา 84 ทวิ ทั้งนี้เพื่อลดบทบาทวุฒิสภา ในส่วนนี้มีการเสนอแก้ไขในปี 2523 และพ.ศ.2525 ในร่างของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และคณะ

3. ประธานสภาผู้แทนราษฎร มีการพยายามแก้ไข ในปี

พ.ศ.2523 พ.ศ.2525 พ.ศ.2529 และแก้ไขได้สำเร็จใน พ.ศ.2532 โดยให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา

4. วิธีการเลือกตั้ง ในประเด็นนี้จะมีความพยายามแก้ไขในปี พ.ศ.2525 ปีพ.ศ.2526 และแก้ไขได้สำเร็จใน พ.ศ.2528 โดยแก้ไข มาตรา 90, 91, 95 และเพิ่มเติมมาตรา 90 ทวิ โดยใช้วิธีการเลือกตั้ง จึงเปลี่ยนมาเป็นแบบแบ่งเขตจังหวัดและให้ประชาชนเลือกแบบเรียง รายบุคคล

5. คุณสมบัติผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และผู้รับสมัครเลือกตั้ง มีความ พยายามแก้ไขในปีพ.ศ.2523 ในมาตรา 92 และมาตรา 94

6. กฎอัยการศึก ขอแก้ไขมาตรา 124 มาตรา 143 มาตรา 160 โดยรัฐบาลจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ในกรณีประกาศกฎ อัยการศึกเกินกว่า 3 ครั้ง

7. นายกรัฐมนตรี มีความพยายามแก้ไขในปีพ.ศ.2523 โดย ให้นายกรัฐมนตรีมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

8. การแถลงนโยบาย ขอแก้ไขมาตรา 151 ให้สภาผู้แทนราษฎร ลงมติไว้วางใจคณะรัฐมนตรีก่อนเข้ารับบริหารประเทศ

9. บทเฉพาะกาล ในประเด็นนี้มีความพยายามที่จะแก้ไขใน หลายครั้ง ในขณะที่บทเฉพาะกาลมีผลใช้บังคับอยู่ ทั้งนี้เพื่อลดอำนาจ ของวุฒิสมาชิกให้น้อยลง และแยกข้าราชการประจำออกจากข้าราชการ การเมือง

แก้คำผิด

หน้า 20 ย่อหน้าที่ 2 บรรทัดที่ 1 โดยถึง แก้เป็น โดยถือ

หน้า 22 ย่อหน้าที่ 1 บรรทัดที่ 3 การดำเนิน แก้เป็น การดำรง

บ 2551

KD
11.15
ร362ร
2532

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา
รัฐธรรมนูญไทย

